

LUCEAFĂRUL

LEZEL NITIS 11

Serie nouă

Aprilie 1942

Anul II.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. STĂNILOAE, OLIMPIU BOIȚOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Alex. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Dimitrie Danciu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Marcel Romanescu, D. D. Roșca, M. Samarineanu, Constantin Sassu, I. V. Spiridon, Octav Șuluțiu, Horia Teculescu, Gabriel Țepelea.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat
se vor trimite pe adresa redacției.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonat și este rugat
să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: **Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.**
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: In țară, pentru particulari, anual Lei 400.—
pentru autorități și instituții „ 1200.—
In străinătate dublu.
Exemplarul Lei 40.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941
Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu. Nr. 389, Aprilie 1942. Secretar de redacție: Olimpiu Boițoș.

La Ocoliş în făgădău

de

Petre Bucşa

La Ocoliş în făgădău
De patru nopţi vinarsu-i tău,
Şi bea ortacii, bea de stâng,
De patru nopţi tot bea şi plâng...

Scânceşte inima în ei,
Se svârcolesc în ochi scântei,
Că-i mare jele, fără leac,
De cându-i hatu la Feleac.

Se cătrăneşte Catarig
Şi tremură ca prins de frig;
Trăzneşte 'n masă pumn vânjos,
Sar glăjile pozderi pe jos.

Şi-i tună vorba: „Măi fărtaşi,
Ce zâc io-i zâs: Să şim spurcaşi
De n'o să spargem în cosor
Pe orice coadă de topor!...”

Şi jură toţi pe Dumnezeu,
Un jurământ amar de greu,
Şi tac apoi, şi bea şi plâng,
Dureri în suflete se frâng...

La Ocoliş în făgădău
Să bea hordău după hordău,
Că-i mare jele, fără leac,
De cându-i hatu la Feleac...

22 OCT 2019

Istorie de bal mascat și faptul istoric

de

Victor Papilian

S'au auzit la București, cu prilejul adunării dascălilor și preoților în incinta Facultății de Drept, prin însuși glasul autorizat al Domnului Prim-ministru, suferințele la care sunt expuși acei Români rămași înafară de grantțele fitești ale țării. Fenomenul nu este nou. Doar cadența lui a fost întârziată pentru el cu un răstimp de douăzeci și unu de ani. Nu vom relua însă în discuție cele auzite cu acel prilej, fiindcă ne găsim încă pe temelul unui armistițiu de presă și noi înțelegem să ne respectăm angajamentele chiar când partea adversă — potrivit aristocraticului dicton: „promettre c'est noble...” — își mulțamește conștiința și își valorifică estetica doar prin simple promisiuni.

Scritorul acestor rânduri nu este istoric, ci biolog. Tocmai de aceea își dă seama că istoria nu poate fi tratată potrivit unei concepțiuni azi căzută în dezuetudine, după metoda științelor naturale. Documentul, arhiva, biblioteca, sunt ele în stare să servească la descoperirea unor legi riguroase, ca cele din domeniul fizico-chimic? Incontestabil că nu... Dar istoria are altă însușire proprie. Ea condiționează activitatea însuși prin în colectivitate, prin continuarea trecutului în clipa de față. Nici într-o altă știință, nici în filosofie, nici în estetică, nici în morală, buchea cărții nu se prefăce în act de viață ca în istorie, cu toate că științele mai sus pomenite sunt depozitarele acelor adevăruri pe care mintea noastră trebuie să le admită ca veșnice. Fiind însă manifestări personale, produsul unor singulare individualități, ele se impun prin prestigiul lor dogmatic, în timp ce istoria, născută din marile svârcoliri ale unei colectivități în strădania ei de a se afirma, dovedește capacitatea respectivelor colectivități de a-și însuși și valorifica acele adevăruri veșnice, adică puțința de a fi creatoare de valori spirituale și economice.

N'a fost totdeauna așa. Pe vremuri, istoricii trăiau în anticamera unui principe, obligați fiind să ducă posterității glorioasele isprăvi de arme. Pe urmă istoria s'a văzut obligată unei grupe, unei cauze sau idol. În timp ce curtea princiară, prin întreaga ei amblanță, impunea majestatea gloriei, grupa, cauza, ca și ideea, aduceau un element estetic, adică un element de prestigiu. În mod curent, e oșios lucru să discernem gloria de prestigiu. Și totuși, fără să zicem cu Pascal că „cea mai mare jofnie a omului e căutarea gloriei” și cu Renan că gloria e un „capital social”, pentru noi, gloria este manifestarea, dusă la maximum, a unui instinct foarte firesc: orgoliul.

Gloria este strict personală. Când Ludovic al XIV a aruncat celebrul său „délit”: L'état c'est moi..., a defnit gloria. Prin glorie, omul tinde nu numai să se depărteze de restul muritorilor, dar să-și afirme o altă esență decât a lor. Prin glorie, el tinde să devină un semi-zeu. Pentru regele soare, suveranul nu era primul servitor al statului, pentru el, întreg statul, absorbit în făptura sa fizică și sufletească, părea o emanațiune a propriei sale persoane. Prestigiul, în schimb, implică ideea colectivă. El este în funcție de respectul de sine și de demnitatea umană. Respectul de sine obligă pe îns la respectul vecinului și în felul acesta stabilește o solidaritate comună. El îi impune o judecată imediată, a propriei lui conștiințe și o judecată transcendentă, a lui Dumnezeu. Respectul, condiționat de sancțiunea judecării și a lui Dumnezeu, alcătuiește demnitatea umană.

Am spus că până la apariția marilor idei colective istoria se întreținea în anticamera ca-
stelelor, din gloria principilor. Dar prestigiul a pus în evidență faptul istoric ca generator de istorie.
Pentru noi, revendicările politice, economice, sociale, sunt incapabile să se afirme înafara elemen-
tului de prestigiu istoric. Faptul istoric nu este o noțiune abstractă, ci însuși substratul istoriei.
Multă vreme, el rămâne anonim, până ce găsește rostul adecvat prin care să se exprime. Fiindcă
insul izolat constituie reactivul adevărat, de o parte pentru gloria principilor, de alta pentru adevărul
cauzei; el cunoaște povara care-l strivește trupul, ca și osânda care-l subjugă sufletul; el simte
îmboldul idelilor generoase, mânăndu-l din sclavaj către libertate. Istoria glorioasă e cea a poten-
țaiilor, deșănătorii al puterii spirituale și temporale. Ea urmărește numai ideea de majestate și de
frumusețe a statului, de aceea ea vine adesea în conflict inevitabil cu faptul istoric, opera însului
anonim. Când Francisc I, după Pavla, a rostit celebrele cuvinte: „Tout est perdu fort l'honneur“,
a înșept de bună seamă un stindard de onoare în toată istoria Franței. Dar faptul istoric? Faptul
istoric s'a arătat a fi altul: idelle religioase, până atunci atotputernice, fuseseră depășite de cele
politice, după cum o dovedește alianța regelui Franței cu Soliman Magnificul. Sub prestuncea fap-
tului istoric, un urmaș al cruciaților chema la treburile Europei pe un împărat păgân.

Și toate conflictele mari ale istoriei ne apar ca o luptă necruțătoare între gloria per-
sonală a principelui și demnitatea faptului istoric.

Gloria l-a determinat pe Eduard al III-lea să facă acea insolentă provocare regelui Franței,
la care, după mai bine de o sută de ani, faptul istoric a răbufnit prin Ioana d' Arc. Un act de
glorie a fost butada lui Carol Quintul, că în imperiul lui soarele nu apune niciodată; fapt istoric
însă: înfrângerea superbului monarh în dieta din Worms, de către energumenul Martin Luther. Și
tot act de glorie emfatică, afirmația de mai sus pomenită a lui Ludovic al XIV: „L'état c'est moi“,
la care a dat răspuns, un secol mai târziu, Bailly, afirmând drepturile națiunii.

N'aș vrea să trec sub uitare și duelul glorie—fapt istoric al lui Napoleon—Fichte, când, în
epoca cea mai de preț a majestații imperiale, filosoful german, într-o obscură sală de curs, rostea
cuvântările sale către națiunea germană. Și am ținut să accentuez, fiindcă dacă Ioana d' Arc a
reprezentat îmboldul de libertate al statelor, dacă protestul lui Martin Luther a marcat începutul
libertății de gândire, dacă celebrele cuvinte ale lui Bailly au marcat libertatea politică, de bună-
seamă că prin discursul lui, Fichte a pus ideea modernă a națiunilor pe temelii etice și al drept-
ului lor la viața integrală. Iată de ce socot că, între faptul de glorie și faptul istoric, victoria
a rămas întotdeauna a acestuia din urmă.

Conflictul dintre majestatea gloriei — care și-a avut, încontestabil, rolul în procesul de
formare și de dezvoltare a colectivităților — și fenomenul istoric — ca reprezentant al dreptului de
viață, al cauzei, sau al ideii — a colorat, fără îndoielă, de un tragicism înfiorător trecutul omenirii.
Azi, ochii noștri, deși încă turburi de marele cataclism la care asistăm, pot să-și facă totuși o idee
justă despre evoluția secularului proces. Pacea și înfrățirea dintre oameni sunt condiționate de
triumful faptului istoric. Sunt însă națiunile care nu pot înțelege acest elementar adevăr. Având
prezumția că pot opri desfășurarea firească a faptului istoric, ele își transformă istoria într-o vastă
galerie de muzeu. Acolo vom găsi vrafurile de hrisoave, tablouri heraldice, armuri înșirate ca în
cuier și costume pe manechine. Mîntea sănătoasă nu știe dacă într'un muzeu sau în magazia
de rezerve a unui teatru, fiindcă înăuntrul ei o agitație care contrazice melancolia resemnată a
gloriei istorice. Agitația cu chloze, „dame“, vociferări și „escarmușe“ îi dă impresia că te găsești
în fața unor „caidoni“, gata să plece la un bal mascat. Această rămășiță a istoriei de glorie ne
dovedește că partenerii sunt sinceri, că vor a porni bucuroși pe un câmp de luptă, dar fatalitatea
ii conduce la un bal mascat.

Pe noi faptul ne umple de milă, dar și de o legitimă mândrie. Noi, de partea noastră,
n'avem decât faptul istoric. Faptul istoric este Dragoș, descălecător, nu de o țară, ci de un gând;
fapt istoric este Ștefan cel Mare apărând singur creștinătatea în fața păgânului turc; fapt istoric
este Mircea; fapt istoric este Mihai Viteazul etc. Fapt istoric este însă și Miorița; fapt istoric este
și exproprierea și, mai ales, fapt istoric este legătura strânsă dintre Românii tuturor colțurilor lumii.

Un prezumțios istoric sârb spunea acum vreo douăzeci de ani că Românii n'au avut istorie. Ce greșeală! În același sens s'ar putea spune și de Elveția. Ca și Elveția, noi n'am avut acea istorie pe care am numit-o istorie de glorie, fiindcă la noi faptul istoric a depășit luxul gloriei.

„Eu îmi apăr sărăcia, și neville și neamul...” În versul acesta se rezumă toată istoria noastră, mărunță, dar atât de tragică în simplismul ei; istorie autentică, istorie a faptului istoric, fără element de fală, fără sgomotoasă publicitate, și mai ales fără recuzita balului mascat... Căci cei ce în să folosească elemente de mascaradă vor avea să sufere primii de efectele propriilor lor neghlobii. Numai marii falșiți, ca să-și ascundă fallmentul, înscenează somptuoase petreceri. Mascarada nu poate însă evita fallmentul.

Prietenul cărui l-am împărtășit aceste gânduri, vrând să dea înbold patimei mele dramatice, mi-a propus să scriu o plesă, al cărei scenariu mi l-a schițat la rezezeală.

Actul I. Niște chefii se pregătesc de bal mascat. Trebuie să se costumeze deci. Dar ca să fie cât mai autentici, se vor pregăti suflătoare din marle cărți adecvate, de mare anvergură, cu cavaleri și castelane: Cel trel Mușchetari, Mâna de mort, Viconte de Bragelona etc. . . .

Actul II. În garderoba unui teatru, pentru costume. Apoi la recuzită pentru înarmarea cu cele de cuvânt: arme, lănci, halebarde și muschete.

Actul III. În plin bal mascat, unde fanții și infantele se „tachinează” gentil.

Actul IV. Zorile dimineții. Noctambulli noștri petrecăreși sunt obligați să plece. Dar însuși soarele nu-l trezește la realitate, căci în stradă întâlnesc pe un biet grădinar ducând un coș cu flori. Voinicii noștri trebuie să-și dovedească virtutea. Se reped la el, îl doboară, îl împung, îl pușcă. Fericiți, pleacă să ducă istoriei glorioasă faptă de arme. În urma lor, grădinarul se scoală, se scutură de fraț și-l privește ironic. Voinicii nu și-au dat seama că spadele erau de carton și muschetele conțineau doar foc bengal. Un singur lucru e dureros. Coșul a fost trântit la pământ, florile răvășite, călcate în picioare, strivite. Vătămarea e mare, dar nu ireparabilă, fiindcă florile au fost create de Dumnezeu, nu pentru împodobirea stemelor și a emblemelor nobilitare, ci pentru desfătarea omului în năzuința lui spre bine. Grădina se va reface deci.

Ce minunată plesă! Are un singur defect. E prea pirandelliană. Și scriitorul acestor rânduri detestă malmușăreala, chiar când nu e istorică, ci numai artistică...

Note de pe front

de

Aurel Marin

Insemnare)*

Așteptăm lângă arborii goi, rari,
In gropile mai mici decât s'ar cuveni
Dacă nu ne-am mai ridica din ele.
Le-am fi putut și mai mult adânci
Ca și neobosiții pândari,
Tot ei de noapte și tot ei de zi.

Dar fiindcă licăresc line stele
Și mâine vom porni înainte,
De nicio pază nu ne e aminte.
Așipim. Ne trezim. Șopotim.
Fără grabă scrutăm umbrele depărtate,
Comenzile se-aud cu voci domol repetate,
Vântul rece de toamnă trece
In pale când line, când aspre.

Când somnu-i mai dulce, așa spre
Clătirea de zori și iarba e udă,
Încep cutremurător să se-audă,
Apoi să cadă peste noi, obuzele.

Nu ne mișcăm. Ce bune ar fi
Gropi mai adânci, de o palmă mai adânci.
Hei, altădată n'om mai dormi!
Și spaima ne usucă buzele.

Bat cu precizie, nicio lovitură fără rost!
Se-apropie comandantul pe brânci
Gonit din la fel de adâncu-i adăpost.

O, clipe fără de sfârșit!
Trec mâinile ude de rouă
Pe fruntea 'n sudoare.
Nimic nu mă doare
Și-a nctet și cu bombe să plouă.

*) Proză rimată.

Rar și răgușit, mai bate tunul.
Ne ridicăm și pășim la atac înainte,
Incet, foarte incet, cu luare aminte,
Ne căutăm doar din ochi, în lături.
Unii s'au ridicat, pe cap, pe umeri, cu pături.
Dar nu a rămas sfârtecat niciunul.

Inainte, zadarnic bate tunul!

Cântecul comandantului de grupă

Un bucătar a prins un măgăruș
Și măgărușul nu voia să pape,
Da numai din urechile de pluș
Și numai din picioare, ca să scape.

Și cum sunt bucătarii cam mihoși,
C'un relevei, din sbor, i-atinse mirul.
Mi-s'pare că-l mâncarăți, sănătoși,
Și blana o alese comandirul.

Ci multă vreme nu-i ieși nici mort
Din minte și-ațipind zicea în gușe,
Și-și pipăia chiar foata lui de cort:
— Hai, fii cuminte, papă, măgărușe!

Cântecul Vânătorilor de Munte din Crimeia

Din patruș'unu 'n patruș'doi
O la ri ru — o la ri ra
O ducem tot într'un război
O la ri ru — o la ri ra.

Vărirăm moartea 'n bolșevici
O la ri ra — o la ri ru
Care mai mari, care mai mici
O la ri ra — o la ri ru.

Din Bucovina până sus
O la ri ru — o la ri ra
In Basarabia ne-am dus
O la ri ru — o la ri ra.

Și peste Nistru, pân' la Bug
O la ri ra — o la ri ru
Tot după Rușii care fug
O la ri ra — o la ri ru.

La Nipru, Marea de Azov
O la ri ru — o la ri ra
Fără popas, fără istov
O la ri ru — o la ri ra.

Și în Crimeia, peste tot
O la ri ra — o la ri ru
Le-am șters o labă peste bot
O la ri ra — o la ri ru.

Din vară 'n toamnă, până 'n miez
O la ri ru — o la ri ra
De iarnă, am avut un crez
O la ri ru — o la ri ra.

Din iarnă 'n primăvară iar
O la ri ra — o la ri ru
Din piepturi am făcut hotar
O la ri ra — o la ri ru.

Și dacă i-am pisat urât
O la ri ru — o la ri ra
Se supărară. N'au decăt!
O la ri ru — o la ri ra.

Să ne aștepte și-azi la ei
O la ri ra — o la ri ru
Că le vom duce ghiociei
O la ri ra — o la ri ru.

La căpătâiul fiecui
O la ri ru — o la ri ra
Un ghiocel cu frunza lui
O la ri ru — o la ri ra.

Piciorul

de

Nicolae Albu

Drumul dela Reghin la Adrian ține cam un ceas și trei pătrare, dacă măi în vola pasului. Calea îngustă și bolovănoasă duce, șerpuiind, pe lângă matca Fâncelului, apoi cârnește la dreapta pe sub mustața de pădure dela Platra Roșie, iar de aici o ia drept printre semănături, până la Valea Sărată. Privit de pe un deal, drumul pare o curelușe sură ce leagă 2—3 sate de Reghin. Între ele, cel mai depărtat e Adrianul. De aceea, adrienții pleacă obișnuit cu carele, vara, cam la ceasurile trei sau patru spre ziuă, iar iarna, pe la cinci sau șase, ca să ajungă la timp în târg. De obicei duc spre vânzare lemne; rar, și atunci doar bocotanii, duc și câteva feldere de grâu sau cucuruzi. Cu banii nu se întorc nimeni acasă, căci, cum e zisa prin partea locului, Reghinul îi îmbracă, Reghinul îi încălță; banii rămân în pungile șătrarilor.

Să tot fie vreo unsprezece ani de când veneam pe acest drum spre casă, într'o teleagă, eu călărind cu tot trupul crăcana de dinapoi, iar tata pe cea dinainte, bălăbănindu-și picioarele între cele două drituri. Cu o zi mai înainte, după ce se ridică dela masă, privind albăstrimea cerului de jur împrejur, zise:

— Mă bălete, hrănește bine vitele că o să ne repezim la cloplitori după un car de scortari, până nu se schimbă vremea. Măne dimineață ne-om svârli cu ei la Reghin. Apoi uitându-se la picioarele mele, carii, de cum venisem în vacanță, nu mai văzură încălțăminte: iacă, îndată e aici vremea să te duci la școală, și ți-s păpușii tot flendarii; trebuie răpăliți. Și pe ce?

— Iar de țifnosu' ăsta ești gândit? Mai dă-l în mâna dracului cu școala lui cu tot! îl aud glasul aspru și greoi al bunicului, din patul de după ușa tinzii.

— Da-l-aș eu de dat, da' ce să fac? Amu că-l pe a trila să-l rup dela carte? Dac'am untrat în gloc...

— Dac' ai untrat în gloc, mănă-ți hăl puștin modru și apoi ștorlați dă-le tralsta și băta s'o ia pe drumuri. Că to ți-o spul ai oablă: de averea mea, până pun mânil pe chlept, nu te vei atinge. Ba oi lăsa prin testament ca el să n'abă țindăr din ea.

— O, Doamne, cum ești și dumneata, tată! sare mama dela vatră, unde spăla blidele. Parcă cine știe ce mare rău ți-o făcut! Ce i-ai făcut, mă? Hăl de-l cere tertare lui moșu-to!

— N'am lipsă să-mi ceară tertare! Ducă-să 'n nevol!

— Pentru numele lui Dumnezeu, lăsați-o acum! Ce, n'avem altceva de lucru decât să ne sfădim? Bălete, încă nu ești la grajd? Fafluctăru' tău!...

Din două sărituri am fost lângă Peunița. Căsufindu-mă s'o înjug, m'a călcat pe vârful piciorului stâng, turtindu-mi degetele ca pe niște găteje. N'am îndrăsnit să mă smiorcăi, ca să nu dau loc la altă gălceavă; am tăcut, căutând să-mi sug toată durerea din degete în suflet. M'am mulțumit doar să-l pocnesc cu restul una peste coaste de l-au sunat ca o tobă. Pe drum, hăt către pădure, a băgat de seamă și tata că șchlopătez, dar s'a făcut că nu vede nimic. Am ajuns la Cloplitori. Tata tăia căturii de stejar, eu îi căram și-l încărcam pe teleagă. A doua zi, carul nostru

scârțta, ghionțit de bolovan, pe lința drumului dintre Adrian și Reghin. Eu eram cocoșat în vârful carului, pe lemne, lângă legătura de jipl cruzi pe care i-am pus pentru vite. Fiindcă odată mi s'a întâmplat de am adormit și la o hurducătură a carului am căzut cu capul în jos, cât pe-acel să nu mai fiu bun decât de groapă, de astădată tata, ca să nu fie tot cu grijă, m'a legat peste mijloc cu un gânj de alun, pe care îl prinse, cu un capăt de indoltura ticăraului, cu altul de o cloambă. Eram ferecat tun. Nu puteam sta decât pe spate. Bine nu-mi era, dar n'aveam ce face. Tata, din când în când se întorcea înapoi și îndemna pe cea „de dinafară” sau pe cea „de către om”: „hal Pădureană dragă, hal!” sau: „ceă Peuniță leneșă, ceă!” Nu mă ulța nici pe mine: „nu ți-l frîg, bălețe?” Și fără să aștepte răspunsul, mai împlinea cu câte o vorbă vitele, apoi țesea mai departe la pânza gândurilor. Și așa, eu urmărind pe pajlștea cerului cea mai frumoasă stea, tata strâns poate în chinga unor amintiri, treceam spre orașelul prins de scoaba nopții printr'o puzderie de lumină, neluând în seamă vântul mătăsos care se urnise parcă de lângă noi și se strecura, ca un tâlhar, prin porumbiștele în pârgă.

Noaptea trecu peste noi, furișându-se în codri de basm. Ne apropiam de Reghin. Marfa noastră nu prea avea căutare pe piață. După ce am bătut de geaba pe la porțile a vreo cloaci plelari, cu mare greutate am vândut scorțarii unui Sas, aproape pe nimic. După o mică cloodrăneală cu Sasul, a mai smuls tata, pentru dânsul, două păhărele de rachiu cum e trăsnetul de tare, iar pentru mine o halcă de pită albă, de s'o mănânci cu obrazul. Tata nu s'a mulțumit numai cu cele două „cule” căpătate dela Sas. A dat o fugă peste drum la cărceluma unui Evreu, de unde numai dese mele rugăminti să plecăm l-au scos. În sfârșit, ne-am urnit la drum. Eu o vorbă, tata alta, ne pomenim la „canton”; un trap de călareț până la marginea orașului. Caldura moleșitoare pe de o parte, pe de alta băutura, făcu anevoios drumul pe jos. Ne-am urcat amândoi în telegă.

- Doar nu suntem atât de grei ca scorțarii de azi dimineață; ne-or putea trage, ce zici?
- Ne-or trage, cum să nu?
- De ar fi Pădureana noastră ca și Peunița lui moșu-tu, să știi că ne-ar apuca oijnă cea mare pe drum. Nu că ar fi slabă de glug, da-l leneșă.
- Bine că nu-l împungace ca stăpănu-so, adaug eu.
- Dacă o venit vorba de moșu-to, spune-mi, ce ai avut cu el, de-l așa pornit împotriva ta?
- N'am avut nimic, îl răspund cu jumătate de gură.
- De avut trebuie să fi avut, căci așa din senin nu s'ar sborși la tine. Din ce vi s'o tras gâlceava?

Nu știam ce să fac: să-l spun, mi-era teamă că-l volu supăra; dacă nu-l răspund, cum e „în formă”, mă repede de nu ult cât trălesc. Mă hotărâsc în cele din urmă și-l răspund:

— Da, tată, am avut ceva laolaltă. Tot năcazul a venit dela piciorul dumsale, ala care purofază. Duminică vor fi trei săptămâni de când s'a întâmplat. Erați toți duși. Am rămas amândoi acasă. Dânsul m'a chemat să-l descalt, să-l pun legătură nouă, că tare-l ardea rana. M'am dus. Dar de abia am pus mâna pe legătură, m'a și izbîit un miros greu ca de holt. Fără să vreau, am strâmbat din nas și mi-am totors fața în altă parte. Cum îl țineam ridicat ca să pot lucra mai bine, nu știu ce am făcut că am scăpat piciorul din mână. Creanga beteagă a trupului căzu cu șgomot, pe dunga patului. Moșu' a scos un răcnet scurt și înăbușit. Din pat priveau spre mine doi ochi negri de viperă. În acel moment mi s'a făcut miă de moșu'; am ulțat tot mirosul greu, m'am întors spre dânsul cu gândul curat ca să-l cer țertare și să-i leg rana. Însă când m'am apropiat de pat, cu același picior beteag mi-a dat o lovitură în pantece de nu m'am oprit până în perete.

— Piel din ochii mei, nevolășule! Mișelule!

Nu știu ce mi-o mai fi spus, că am sbughit-o afară, spre grădină. Mă mir că nu vi s'a plâns până astăzi, măcar mamel, dacă nu dumițale.

Tata, ascultând vorbele mele, se gândeă, poate, la bătrânețele sale: dacă va cădea și dânsul în vreo neputință, nu va păți tot așa?... Oare va găsi omenie la noi, cei patru copii ai săi? Cum și de ce să se plângă bietul bătrân? Știa bine că toți suntem sătul de el,...

Eu terminasem de mult. Tata părea că tot mai ascultă. Îi intrerup goana gândurilor.

— Tată, ce e cu rana aia a moșului? De când o are și cum a căpătat-o?

— Hm! De ce mă întrebi?

— Pentru că lumea vorbește multe. Iacă, bunăoară, unii spun că moșu' n'a prea asudat la averea pe care o are. Că buba dela picior ar fi urma unor blesteme...

— Cine ți-a spus asta? Sărîl tata.

— Badea Toader a Oanel.

— Și tu l-ai crezut?

— Aproape...

— Dacă și-au băgat alții nasul în treburile astea, se cade să te luminez, căci se spun și multe minciuni. E adevărat că moșu'-to o fost un băiet fără prîndere. Tată-so, Neculale al Brîhonesel, pe care abia mi-l amintesc, avea o casă cât un bordelu, cam pe locul unde-l astăzi Vasilița Zăplanului. Dacă-l omul sărac, îl dă Dumnezeu, când se trudește; așa a fost și este de când e lumea. Da' cîcă Neculale al Brîhonesel era un leneș fără păreche pe fața pămîntului; un trântor și jumătate. Dormea vara în amlaza mare de-l începeau muștele. Și n'o fost ficlor de sărîntoc, ci de gazdă mare. Tată-so avea o stavă de cal, al căror număr nu-l știa nici el. Când o fost la 48, o dat din el la toți tribunii din părțile noastre ale Murășului, și la el se țineau sfaturi toată noaptea; veneau străjile și ștafetele de pe toate văile Ardealului, ca să ducă și să aducă știri. Îosuși Constantin Rumănuț,¹⁾ căpetenia răsculaților din părțile Câmpiei, o venit la el. Se spune că atunci cu Răvoluția, când o fost omorîți la Podul Gârclinului peste o sută de hodăcenți și ibaştenți de cătră Săcul, ar fi căzut și el. Alții spun că ar fi fugit în munți cu alte căpetenii de-a Rumânilor și ar fi perit pe acolo. Destul că 'napoi n'o mai vinți. O rămas de el două fete și un ficlor, tatăl lui moșu'-to. Fetele s'au dus care-și cu Dumnezeu, măritându-se. După v'o douăzeci de ani, din averea ai mare a lui Iosif Tribunal — cum îl ziceau oămenii — s'o ales colbul, pentru că, așa cum îmi povestea odată moșu'-to, cele două fâcl de pămînt și petecul de grădină pe care le-o apucat și dînsul, nu se mai puteau numi avere. Și l-o fost dat lui moșu'-to să le vadă și pe acestea vîndute, din care pricină o plecat din casa lui tată-so și s'o lipit pe lângă Vârvara Grulții, o gîngavă și o slută de să nu te uști la ea. Fomeța asta o rămas văduvă cu două fetițe la o avere frumoasă. O untrat în casa Vârvarii ca argat — el avea 19 ani, ea 34 — apoi, cu vremea, s'o slujit de el ca de orice bărbat. Cum îi mîntea zăludă a oricărui tînar, nici el n'o prea luat în samă vorbele și sfaturile lumii, că nu-l bine ce face, până odată, când Vârvara l-o spus că-l grea și că, înainte de a da rod, să să lege în fața altarului de stăpîn al ei și al casei. Numai atunci s'o rușinat și s'o cutremurat de frică. Nu numai pentru asta; mai era ceva: el începuse a da după fata cea mai mare a Vârvarii, care era un drăcușor și jumătate; sămăna cu tată-so ca un picur de rouă: bărnace și mîndră de să-l bei apă din gură. La început fata nu-l putea vedea în ochi. Știa și ea că el trăiește cu mumă-sa, așa cum știau și alții, cu toate că el se ferea a fi văzut în împrejurări și locuri bănuelnice în tovărășia Vârvarii. Dela un timp, o început să-l roadă la inimă Finica, fata Vârvarii, în vreme ce de mumă-sa l se făcea negru înaltea ochilor. S'o hotărit s'o rupă cu vleața de până atunci. N'o vrut să să mai culce în casă, pentru a să smulge din culcușul necinstei în care îl trase Vârvara. Dar mulerea-l tot mulere; teșea noaptea din casă și se ducea în grajd unde dormea moșu'-to și-l împlîngea la blăstămății. Dacă o vîst că nu scapă de ea, s'o înăsprit umbrelul în dăra fetel. Făcea tot ce credea că-l place. Și nu l-o fost greu să-l aprindă mîntea, căci altcum era ficlor frumos și bine legat. Așa că o căzut Finica în ghearale ululului, cum s'ar zice.

Am uitat să-și spun de cealaltă fată a Vârvarii, Ileana, că era un nătărău de fată, dărăbănoasă ca o cloambă, cu dinții mari feclorești și adusă puțin de spate. Se ascundea de oameni; când era silită să dea față cu el, rîdea la orice ar fi întrebat-o, apoi o lua la fugă.

Din ceasul în care a cunoscut dragostea Finicii, s'o isprăvit cu libovitul Vârvarii. O plîns și s'o sbatut mult, blata femele, mai ales după ce s'o simțit că va fi mumă. În zădar. Toate-și au un cap: și plăcerile și durerile.

Intr'o după amlază l se făcu rău fetel, de-l venea să-și rupă halnele de pe ea. Vârvara o priceput îndată că ce-l. Seara, l-o spus ficlorului:

¹⁾ E vorba de prefectul de legiune din 1848, Const. Romanu-Viviu.

— Amu pe care din noi două ne iei? Că amândouă suntem grele de tine... După câteva clipe, în care ficiorul chibzui, îi răspunse:

— Pe Finca.

Răspunsul o ului pe Vârvara; i se păru că se 'nvârte pământul cu ea.

— Și crezi că o să-ți ajute Dumnezeu?

— Om videa. Și apoi, după oarecare timp: doar nu-l aștepta să las fata ca să te iau pe dumneata!

— Macar pe ea o iei a bunăseamă? Te 'ntreb, pentru că dela un goz ca tine se poate aștepta omul la orice...

— Așa zici amu, pentru că nu te iau; dacă te-aș lua, n'aș fi goz. Da' io încă n'am mâncat ceapa cloarel să mă însor cu muma!

Tare au durut-o pe Vârvara vorbele astea. Nici n'o mai zis nimic, ci ș'o văst de drum. La vreo două săptămâni, spre mirarea satului, se vesti la biserică aproplata însurătoare a lui moșu'-to cu Finca. Vârvara, din ziua în care moșu'-to i-o spus gândul, o căst la pat. Se topea din zi în zi, cum se topește cănepa 'n baltă. În ziua cununelii fetii, o leșinat de două ori. Lumea cam șoșotea multe pe la spate. Inșă n'o bănuia nimeni să fie în sarcină, căci se îmbondrojea așa de bine în halne, încât nu se vedea nimic. Totuși, așa beteagă cum era, i-o făcu lui moșu'-to, Ea știa multe mîrozării; doar cu vrejuri i-o prins și pe bărbatu'-so dintâi.

Când mergeau nuntași cu mirii la cununie, de după un pălang, cineva o aruncat un hârș în picioarele mirilor. O așchle din el i-o atins la glesna piciorului drept pe moșu'-to. Rana era o mică zgârietură, care cu timpul s'o făcut fântână cu Izvor de grea duhoare. Așa cum e azi. Și n'o fost doftor sau doftorie pe lumea asta care să i-o astupe. Lumea s'o mirat mult de asemenea îndrăzneală. Bătrânii au început să murmure: „I-o făcut boscoane! Sămn rău! Insurătoare fără noroc”! Numai mirii nu luau nimic în seamă. Ei, ca tinerii, se simțeau fericiți. Dintre nuntași au fost și de acela cari au sărit pălangul, și ei că ar fi zărit o femeie naltă, cât o jirebge, fugind spre grădina Vârvarii. Unii, și chiar dintre oamenii cumsecade din sat, spuneau că o fost însăși Vârvara. Las'că nici ei nu i-o mers bine. Fetelor le-o spus că bea leacuri pentru durere de mață. Dar toate leacurile betute dimineața, pe nemâncate, nu i-o ajutat la ce o vrut ea: cu toate că era numai plele și oasă, burduvu' il creștea. Într'o noapte, însă, o sculat toată casa în vaetele ei. Îi era rău de tot. Mușca cu gura din scândurile patului. Așa s'o chinuit până spre ziuă, când o chemat pe popa de i-o făcut pregătire pentru calea cea lungă și fără întoarcere. Cam în pragul amiezii își dădu sufletul.

Petrecând-o spre groapă, unii se gândeau la ultimele zile ale omului, alții la viața răposatei, ori la deșertăciunea vieții; numai gînerile Vârvarii și-o lăsat sufletul bântuit de părerile de rău de cele ce o făcut; dacă nu cumva Vârvara o aruncat asupra lui sau asupra casei lui blesteme ori afurisiri grele...

O trecut multă vreme dela moartea Vârvarii. Finca o născut o fată, pe muma-ta. Lucrurile au mers bine un timp. Moșu'-to se da 'n vânt de dragul averii. Vorba aceea: pește cu pește se prinde; averea avere aduce. La doi ani după ce s'o însurat, o pus mîna pe locul dela Mălăște. Anul următor s'o imprumutat dela banca săsească din Reghin cu 300 de zloți — bani mulți pe vremea aceea — și o început să facă sfîrnărie cu vite: aducea câte o ciurdă din Moldova peste Bglicaz, le ducea la târguri pe Târnave și pe Cîmple. Cumpăra pământ după pământ, căci negoțul mergea bine. Intre timp il mai dase Dumnezeu un bășet, pe unchlu'-to Neculaie, mort în războiu.

Dar Dumnezeu te duce în căruță numai până la un loc: și când te lasă jos, lăsat ești. Odată, cum venea cu vitele peste munți, din Moldova, i-o țesit în cale v'o zece tîlhari, cari, după ce i-o luat vitele și i-o despoiat de bani și de halne, i-o bătut până la sânge, apoi s'o făcut nevăzuți.

A doua zi i-o găsit zăcând un căraș, căruța fiindu-l milă i-o învălît într'un suman și așa i-o dus până la Toplița.

O lăsat apoi sfîrnăria cu vite, s'o apucat de porci. Aducea câte o vajniță de goadini de pe la Mociu și Sâmpetru, apoi îi vindea prin târgurile noastre. Dar când te urmărește nenorocul, în platră să te bagi și acolo te găsește. Fie de căldură sau Dumnezeu știe de ce, venind pe

drumul Clujului spre Reghin, l s-o sângerat aproape jumătate din el. Umplu șanțurile și drumurile cu porci morți. Câți l-o mai rămas, l-o vândut sub preț, căci se temeau oamenii să-l cumpere. Banii din bancă l-o ținut cu camătă, fără să fi plătit un crișar din capital. Ca să scape de dătorie, vându toate mișcătoarele de pe lângă casă; nu-și lăsă decât o vacă de lapte și o lapă de cărașle. N'o fost de ajuns. Omul, la năcaz, ce nu face? Venind într'o zi din drumurile lui, certându-se cu fomete, și-o desmierdat pămînt pe obrajii Ilenei. „Proasta” o fugi dela el. Indemnată de neamuri, l-o dat în judecată. Procesul o ținut patru ani și l-o câștigat „proasta”, care pe urmă se aciuă la un frate de al tată-so. O trebuit să-l dele partea ei de avere, precum și folosul locurilor, în bani, de când o fost de 18 ani. Vându unul după altul locurile cumpărate și plăti peste tot. Moșu'-to vedea că este ceva de-l merg treburile din rău în mai rău. Să gândea dacă nu l-o ajuns blăstemele și afurisăniile Vărvarel. Cinea l-o șoptit, și nu un om oarecare, să caute osul mort în vatra casei, că de bunăseamă acolo-l ascuns, și, ca să scape de nenoroc, să-l scoată și să-l arză, să-l arunce în apă ne'ncepută, înainte de răsăritul soarelui; ori, să-și mute casa, ca să albă o vatră curată. S'o apucat de lucru. Luni noaptea, după ce o adormit tot satul, o pus lepedele și țoale în fereștile tizii, o mutat toate hodorobebele în casa de dinainte și o început săpatul. Până spre ziuă, răscolțae aproape toată fața tizii; mai avea de un cot până la părilete dinspre sură. N'o găsit nicio sfârșitură de os. Se apucă să spargă și colțul rămas. Abia dădu două lovituri de hârleț și auzi ceva sunând a fier vechiu. La început, nici n'o luat în seamă țângănitul. O cugetat că e o dărabă de fier, cine știe cum ajuns în vatra căsli. O mai implântat unealta și o auzit același sunet. Ca un fulger, l-o trecut prin minte o nălucire: dacă-l o comoară? Dar în același timp parcă-l era rușine de acest gând: asemenea minuii nu mai sunt cu puțință decât în poveștile bătrânești. Și dacă totuși?... Amu îl venea greu să mai răscolească locul acela amăgitor, ca să nu-l fugă bucuria închipuită. Se 'nvârtea pe lângă petecul de pământ nesăpat cum se 'nvârte o vacă pe lângă vițelul de curând fătat. În prag se lvi, pe lângă nevestă-sa, omul care l-o șoptit la ureche.

— Ce-l, Ioane? Te-ai muiet? Nu mai poți săpa și cîlnul acela? Ori te-ai săturat de căutat? Dă-mi hârlețul să-l sap eu până-l sufla tu de două ori.

Lul moșu'-to parcă l-ar fi cerut capul. Cine l-o fi adus și pe asta chiar amu aici, își zise el.

— Nu, nu, nu! Acolo nu sap că-l cam putredă talpa casei și n'aș vrea s'o stric de geaba. Dacă era, trebuia să-l gădesc până amu. Și cu aceste cuvinte apucă lopata să împingă pământul înșpol spre a-l obli, luând sama bine unde o scrășnit unealta.

— Ia stai, mă! Nu te pripi; fă lucrul până la capăt. Dă hârlețu 'ncoace, că știu to ce fac și ce zic! Da' moșu'-to nu și nu, el nu-l dă voie să mai răscolească vatra căsli, că-l ziuă și l-or vedea oamenii. Asta era omul cu „șoaptele”, unu de-l chema Andronic și cîcă avea spirîtuș, că era strîgol. L-o străpuns cu ochii de o înghețat pe loc moșu'-to. Apoi l-o grăit:

— Numai to știu de ce ți-am spus să cați osul... Mie câți imi dai? Lul moșu'-to l s'o muiet vinele și încheturile picloarelor și l-o trâmurat mînile. I s'o părut că are în față pe Ucișă-l Crucea în chip de om. Fălclile l s'o înclăștat de n'o mai putut zice nici „măci”. S'o ultat în lături și n'o mai vâst decât pe acest demon. Andronic îl împungea cu privirile ochilor de-l durea inima. Îngrozit, moșu'-to l-o spus încet:

— Ju-mă-ta-te...

— Blîne!

Și din acel moment l se luă ceața de pe ochi. Era în aceeași tîndă, cu lopata în mână, singur. Tîrgulala cu Andronic, n'a fost cumva un vis? Fugi să întrebe pe nevestă-sa. Da, a fost aici Andronic: deci nu e vis... I-am făgăduit jumătate. O să-l dau. Oare câți vor fi?

Ziua o petrecu stînd ca pe spini. Odată cu căderea nopții, crescură nădejdiile în el. După ce satul s'o scufundat în tăcere, se apucă din nou de lucru, mai aprig. Când o ajuns iar la ruginitura din pământ, ș'o sulvucat mînecele și ș'o băgat mînile în țărna săpată, o pipăit fierul, cum pipăe doftorul partea beteagă. După formă, părea a fi — și așa și era — o oală de fier cu fideu. Ș'o implântat mînile mai adînc. O simțit-o întreagă. I-o mîngălat pîreții, cum ai mîngăia un obrăzor de copil. Rupse pământul cu degetele până o desvlăvit-o toată. Era de vreo opt cupe. Îl ridică fideul. Aproape să-și lasă din fire: plină, plinuță de galbeni; aur și argint, bani de toate mărimile, frumoși de-ți furau ochii, gîlucăuși la lumină. Sta să-l mănăce, de dragi ce-l erau.

Deodată, auzi o bubultură în ușă. Tăcere de amândouă părțile. Cel de afară își mai tare. Moșu'-to cuprinsese oala cu brațele, apoi răspunse, fără să vrea :

— Încă nu l-am numărat.

— l-am numărat eu. Sânt șasă sute de zloți unul cu altul.

— Da' tu de unde știi? abia mai putu spune moșu'-to.

— Nu mă întreba. Numără trei sute, ori imi măsură patru cupe. Nu căta să mă înșeli, căci vei avea de furcă cu mine! Dacă nu vrei să mă vezi la față, pune-mi-l la noapte pe polmol; l-oi găsi io.

Afară se auzi cântatul cocoșilor. Glasul dela ușă tăcu. Nu s'o mai auzit nicio mișcare. Moșu'-to o rămas așa, cu oala în brațe, înțepenit, până în dalbul dimineții. Atunci leși, puse oala sub leslea vitelor, apoi se întoarse în casă, stinse lampa și se trânti, mai obosit ca niciodată, pe o laltă și dormi toată ziua, ca un om bătut. Spre seară, când se trezi, și-o adus aminte de strigolul, că-l va călca polmolul la noapte. Scoase dol pumni plini, cât două cupe, din oala de sub lesle și-l puse pe talpa târnațului. Da' crezi că l-o lăsat în pace pe moșu'-to? De unde? Și după ce o murli, strigolul leșea noaptea din groapă, venea de striga pe sub streșina casei lui moșu'-to: banii! banii! banii!, încât se luase de gânduri bietul om. Nici n'o scăpat de el până n'o mutat casa din acel loc. De fapt, n'o mai mutat-o pe cea veche — din ea o făcut corlita pentru oi — ci și-o rădicat alta nouă, mai la dreapta. E casa în care ședem noi amu. Din acel „galbină" au leșit, ca din pământ: casă nouă, grăduri noi, în care mărhăile stau ca domni în cântălării. Tot din el, pe nesimțite, o cumpărat grădina dela Gura-Pădurii, locul dela Plopi și cel dela Cioplitori. O parte din bani o dat-o pomeană la amândouă bisericile, ca să-l scape de strigolul.

Asta-l toată povestea averii lui moșu'-to. Oamenii o mai umflă. Căci așa-l lumea obișnuită: să-l pule, la orice, „coadă”.

Încet, încet, am ajuns în hotarul Adrianului; ne apropiam de casă.

Din acea zi, mi-am schimbat părerile despre moșu'-meu. Când a fost să plec la școală, m'am dus spre dânsul să-l sărut mâna:

— Plec, moșule; te rog să-mi ferți toate supărările ce ti-le-am cășunat.

— Du-te cât îl vedea cu ochii și să te oprești acolo unde a sta Murășul!

Am isbucnit în plâns. Aș fi vrut să mă bată, să mă alunge o zi întreagă, ca pe un câine, numai să mă lerte. Dar dânsul își întoarse fața spre perete, vărându-și capul în pernă, fără a mai spune o vorbă.

Poeme

de

Dimitrie Danclu

Oaspeți necunoscuți

Ce oaspeți bat în poarta mea,
Cu mâini de ger, cu mâini de nea?
Eu nu-i cunosc. De unde vin?
Mi-s goale cupele de vin.

Zadarnic bat în poarta mea,
Portaru-i dus... Nu-i nimenea
Să fragă negrele zăvoare —
Și-i întuneric în pridvoare.

Desprins cu gândul dintre cărți,
Mă 'ntreb, cum umblă fără hărți?
Când nu-i pe boltă nicio stea,
Cum de-au ajuns la poarta mea?

Ei sunt săraci, ei sunt streini
Și vin din țara cu lumini,
Precum ne spun poveștile,
S'aducă lumii veștile.

Vânt zălud

Vântule, de unde vii,
Peste codri arămii,
Peste toamnele târzii,
Vântule, de unde vii?

Nu te văd ci te aud
Cum alergi ca un zălud,
Nu te văd ci te aud.

Cine-ți spuse ca s'apuci
Pe drumeaguri cu năluci,

*Pe la tainice răscruci,
Cine-ți spuse ca s'apuci?*

*Ori n'ai mai putut răbda
Umbra peste țara ta
Și te-a ros neliniștea?...*

*Ai plecat cuprins de dor
Peste fruntea munților,
Cu suspinul brazilor,
Să fii pururi călător.*

*Spune mi, vântule, de știi,
Dacă satele-s pustii
In adâncul zariștii...*

Nedumerire

*Deschid aceeași carte-a nu știu câtea oară,
Dar liniștea din pagini nu mă înfioară.*

*Sunt tot cu gândul dus în spre trecut
Și nu pricep nimic din ce-i de priceput.*

*Imi par deșarte clipele de-acum,
Când visurile-s risipite 'n drum.*

*Incerc să plec de-aici neconținut
Și uit că-s prea de timpuriu venit.*

*Cuvintelor am vrut să le dau glas,
Dar tot neputincioase au rămas.*

*De multă vreme mă trudes să știu:
De ce e sufletul atâta de pustiu?*

*Ori toată gloata asta transilvană
Iși sângerează 'n mine — adâncă rană...*

Chemări...

de

Mihai Cetiță

Mamei, lui Luli și lui Gicu

Strângea la plect cu mână crispată, agoniile crispată, rama mică ce ascundea chipul lui. Și buzele ei livide tremurau necontent într'un murmur ce vroia să se înalțe în rugămintele, dar apoi, fără curaj, se încleștau iar, a blestem. Pe pereții toghlițlii lacom de pecingini mari de igrasle, ca niște hidoși palanjeni, juca lumina opașului, frângere de bocitoare despletită pe mormânt; și afară ninge, ninge mereu.

Era frig în odăița jalnică de mahala, în care muribunda se lupta cu noaptea și cu ea însăși: să-și ducă talna în mormânt, talna chipului omului, sau să strige spre cele patru vânturi, să descătușeze chemarea ce purtase în ea, s'o lase liberă, ca ea să-i aducă, cel puțin în ultima clipă, stropul de apă pe care-l căutaseră buzele ei însetate și arse. Și moale, scânci Tanului, care ședea la capul ei, bătrânul care le ținuse loc de părinte și cărui aș-a-l spuseseși tototdeauna, în loc de „tată” :

- Tanule, du-te, caută-l și adu-l aci, la capul meu, să-mi închidă el ochii... Adu-l!
- Mâna cu chipul lui se întinse sub ochii moșneagului.
- Pe cine să aduc aci, Mara, nu te înțeleg; pe cine?
- Pe el.

Și arăta cu degetul celeilalte mâini figura din rama pe care o vârase sub privirea înspălmântată a tatălui adoptiv.

Dar, Mara, acesta e un chip oarecare, născut din imaginația unul om; și oamenii nu pot crea oameni, Mara. Bărbatul pe care mi-l arăți în fotografia asta nu există.

— Există, Tanule. Îl simt aproape. M'ai întrebat mereu, de ce am făcut pasul acesta; care e motivul ce m'a îndemnat să vreau să mor, care m'a îndemnat să iau otrava asta în urma căreia aștept acum noaptea? A venit clipa să-ți mărturisesc: simțeam că numai astfel pot ajunge la el, la omul care surâde de-aci, din creionul portretului acestuia. Eu știu că el există și l-am iubit din chiar clipa în care s'a înfiripat sub mâna care l-a tras în lile feții. Crezi că aluzez, Tanule! Te 'nșeli însă, sunt perfect conștientă, și-acum îți pot spune că știu de ce s'a otrăvit și Tania, înaintea mea... O, sărmana mea soră, și tu ai suferit!... A simțit și ea, atunci, ca mine acum, chemarea bărbatului pe care — în clipa asta înțeleg — și ea l-a iubit. Tu nu ai puterea să vezi, Tanule, că plutea fantastic, ceva ireal în jurul nostru — al meu și-al sorii mele — ceva mai puternic decât e omenescul, decât e în puterea omului. Și nici ea, nici eu, nu ne-am putut împotrivi; era chemarea, Tanule... Ce sperlat mă privești! Dar nu aluzez. Grăbește-te, până nu vine noaptea, adu-aci Du-te!

- Dar, Mara...
- Te rog; vrei să îngenunchez în fața ta, ca să-ți cerșesc lucrul acesta? O fac.
- Mara, ascultă-mă, liniștește-te, el nu există. E o poză oarecare, desenată de mâna unul om oarecare.

— Nu, Tanule, omul care l-a desenat a fost în fărâma aceea de timp un inspirat; el nu a schițat, ci a creat. În clipa aceea a auzit și el chemarea omului acesta, pe care te rog să-l aduci acî. Adu-l, Tanule!...

Cu încăpățănare fanatică de stranie agonte, Mara își frîngea mâinile livide, și ochii ei frumoși luceau în lacrimi, cu privire fixă de halucinantă. Era frig în odaia mică, vântul care țuia cobe afară, răbufnea prin gura sobei în care demult nu mai era foc, și opașul își șerpuia limba de flacără, inveninat blestem, pe ziduri: umbră și luminoasă, jocuri de spirite într'un știrim.

Adu-l, Tanule! Dacă nu-l aduci tu, îl aduc eu... Și brusc se ridică, cu un început de înțepenie în corpul care altădată fusese atât de mlădiu, de șerpuitor sculptural.

— Mara, te rog...

— Adu-l!

— Bine, Mara...

Cu groază în ochii măriți, se sculă de pe scaunul dela capul patului acoperit doar de o saltea de paie, și care, drept acoperemânt pe corpul slab, avea doar câteva sdrențe luate de prin culerele odăii. Își trase paltonul pîrpitru pe mâneci, mai privi odată pe Mara care se lăsase la loc pe patul de lemn, cu zâmbet straniu de triumf și fericire pe figura mistic frumoasă, și ieși. O clipă, mugetul de-afară năvăli mai puternic pe ușa deschisă, și-un vârtej de pulbere de zăpadă se desfășură până 'n cămăruța tristă, o stelută de nea așezându-se chiar pe degetele fine și lungi ale muribundei. Mara ridică încet mâna cu fulgul alb, îl privi lung și zâmbi iar; pe zid se profila neagră, ca o ghilără, mâna.

Fusese o noapte la fel ca asta; și tot ca acum, noaptea celei de a doua zile de Crăciun. Erau doi ani de atunci. Erau încă toți trei: Tanla, Mara, Tanu, și musafirul, un bătrân prieten de-al tatălui lor care de mult murise, marinar îndrăgostit de ape: „marea lui iubire”. Ședeau toți patru la masă și tăceau, ascultând țuțul viforului de-afară. Mâna bătătorită a „lupului de mare” apucă distrat creionul și începu să alunecă repede, mai repede, mereu mai repede, pe petecul de hârtie din față, ce slujea de față de masă. Așa se născuse „chipul omului”. Apoi pe figura celui ce-l plăsmulise trecu o lumină cludată. El zâmbi, se sculă și plecă înghițit de noaptea ce hohotea afară. Fusese „chemarea”. Tanla și Mara, cele două gemene, se aplecară de-asupra desenului rămas în urma unui pribeag și tresăriră. Pentru prima oară se priviră cu dușmănie, ele care se adorau, văzând una în ochii celeilalte căldura cu care fiecare privea liniile frumoase ale „omului”; prăpastia se săpase. Târziu, când mahalaua întregă dormea și 'n casă era liniște adâncă, două umbre lunecau prin odăile, spre masa care purta o schiță în creion chimic. Se întâlneau a doua oară în seara aceasta, să se înfrunte cu sălbatecă ură, sub privirea aceluia ce se născuse sub mâna unui vântură-lume.

Și se bătură... Cu greu le despărți Tanul. Tanla fusese mai tare, la ea rămase portretul. Și iar trecu vreme. Ceva fantastic plutea în jurul lor. Se urau de moarte. Se atîngeau zi de zi... Într'o zi Tanla nu se mai întoarse din oraș. Noaptea pe la doi și jumătate bătu un om la ușe și le spuse că Tanla fusese găsită în agonte pe un câmp pustiu, o duseseră la spital și-apoi la morgă, unde se constatase că se sinucisese prin otrăvire. Nu lăsase niciun cuvânt, nimic.

Mara nu se duse s'o vadă, și primul ei pașt fură la saltarul Tanlei, pe care-l sfărâamă cu un topor și luă dinăuntru portretul omului.

Fusese o noapte la fel ca asta; și tot ca acum, noaptea celei de a doua zile de Crăciun... Era un an de-atunci...

Și iar trecu vreme...

Acum înțelegea.

Se făcuse lumină în ea: Tanla simțise, ca un suflu în jurul ei, chemarea omului. Numai prin moarte putea ajunge la el; și murise. Murise din gigantica putere de-a iubi și de-a trece peste orice, peste hula lumii întregi, ca să ajungă la el.

Acum, Mara era sigură că Tanla închisese ochii, în cea mai de pe urmă clipă, peste chipul lui; simțea lucrul acesta cu înțușia stranie a muribunzilor, simțea prin acea șoaptă ce-l picura în

urechi din altă lume... Tanla, în ultima ei clipă, fusese fericită, era sigură de asta. Tanla ajunsese la el. Nu știa cum anume, dar o simțea cu o încredere fanatică.

Și venise și rândul ei...

Când băuse otrava, ascunzându-se de Tanul, nu-și dăduse seama nici ea de ce o face. Auzea în ea doar atât: murmurul unui dor mistic, murmurul a ceva atât de urlaș încât îl era necunoscut. Simțea o fericire dureroasă, un dor de ducă, un dor de întinsuri, de nețârmuriri, și băuse otrava.

Acum știa. Era chemarea omului; ca și la Tanla. Mergea spre el. Călca peste trupul ei, peste tinerețea, frumusețea, vleața ei, ca să ajungă la el.

Știa că e aproape... Va ajunge!

Tanul se târa greu prin sulurile de prăfuită zăpadă ce-l încolăceau, șerpi cu limbi otrăvite. Și noaptea era nesgîră, iad cu muzica de blestem a lui Lucifer. Țiula lung, lung, nesfârșit, vântul, și ulțele erau pustii, înspălmântător de pustii. Un ceas bătura ora unsprezece noaptea și, gâfâind, Tanul se opri.

Deasupra capului său, printr'un geam deschis larg pe zidul unei case fantomatice, se revărsa în acorduri de pian, se revărsa furtună, hohot, șuer... și potolit, învins, suspin de deznădejde neînțeleasă, lacrimă a câmpurilor de grâu de aur în amurgurile viorii ale nostalgiilor veri cu dureroasă tristețe... și păgână sete de necunoscut, de neînțeles, de vast... se revărsa pe geamul deschis în huetul visorului, chemarea acordurilor de pian ale divinei simfonii neterminate a lui Schubert. În ea se împletea lumină și întunec, suferință de iad și serafică înălțare de ral...

Fu rândul lui Tanu să se lase târît de chemare, și cu pași poruncii de puterea în vola căreia era jucărie, întră pe poarta dărăpănată, urcă scările tocite orbecând prin întunec, ajunse la mansardă, bătura și întră.

Cântecul se opri.

Omul care-și toclea mâinile, spasmodic, pe clape, se întoarse; figura lui era chinată, cu o ilcărire de altă lume, cu o suferință prea urlașă pentru un om, o frumusețe prea nepământească.

Tanul nu se sperie când văzu în fața lui, om viu, filință reală, pământească, pe acel care rămăsese desenat în creion chimic, în rămașă sărăcăcioasă, acolo, acasă, în mâinile agonice frământate ale Marelui.

Nu se mai sperie. Acum știa că fusese chemarea... Era legea căreia îi se supuseră ei, toți trei.

Și ca și cum demult s'ar fi cunoscut, șopti atîta doar:

— Vîno, te așteaptă...

Strălnul îl privi ca de departe, nu întrebă nimic, se sculă, își trase paltonul străvezii pe el și îl urmă pe Tanu. Acesta, închizând ușa, se uită la cartea de vizită murdă și învechită; nu reținu decât atîta: doctor...

Era doctor, așa dar.

Și iar luptă cu urgența, cu noaptea, cu șuerul ce-l încolăcea.

Nu vorbeau nimic, mergeau doar alături. Apoi ajunseră. Doctorul împlinse grăbit ușa, întră, și deodată ochii lui se dilatără, un gemăt înăbușit se lovi de pereții gol și reclă odăii.

— Dar ea a murit odată... eu t-am făcut autopsia...

Tanul nu se mai mira, nu se mai îngrozea de nimic. Fusese chemarea, acum înțelegea și el, și liniștit răspunse:

— A fost sora ei... au fost două gemene...

Mara era nemlăcată, și mâinile vinete strângeau pe piept chipul lui. Murise?

...Fusese o noapte la fel ca asta; și tot ca acum, noaptea celei de a doua zile de Crăciun... Era un an de-atunci, când în morga plină de cadavre, doctorul se aplecase pe fața unei mistic de frumoase fete, îl privise sălbatec chipul de copil, și-și dăduse seama că avea sub ochi marea lui iubire, care venise calcând peste legi și lume să doarmă lângă el; iubea păgân o moartă oarecare: fusese Tanla.

Și-atunci, în noaptea aceea, în clipa aceea, moarta aceea se păru că învie, se păru că deschise deodată ochii, încet, îi privise și zâmbise. Fusesse doar o clipă și murise iar, cu fericire nefermurtă pe obrazl...

Doctorul iubi se, și iubea de-atunci mereu un cadavru.

Și-acum trăta stranlu, exact aceeași scenă. Moarta aceea era acum iar lângă el...

Se apropie un pas, încă unul, se aplecă spre Mara și se uită la ea intens, cu flacăra de trăsnet al tatălului cataclism dela începutul lumii, în privire. Și tot ca atunci, Mara de-acum deschise ochii, îi privi, zâmbea: doar o clipă, tot ca atunci, apoi îi închise și muri cu fericirea împărățită pe tot chipul...

Iubi se o femele și stafia ei; care fusesse femela, care fusesse stafia?...

De-acum avea să ducă în suflet cea mai halucinantă și mai păgână dragoste: dragostea pentru cadavrul femelle care trebuia să fie marea lui iubire...

Fusesse chemarea... Batjocură a iadului...

Chemarea...

....., Era o noapte la fel ca aceea; și tot ca atunci, noaptea celei de a doua zile de Crăclun...

Reverii

de

D. Loghin

Luna de vară cerbii o sparseră 'n izvoare,
Razele-i prin ierburi creșteau aluviuni,
Dealurile miroseau a grâu și a sudoare,
Suna sub greeri somnul uscatelor pășuni.

Trăgând cu carabina 'n vultanul din trifoi,
Jitarul își prinsese la pălărie spice;
Aierul tremurase, luceafărul așijderi — strigoii —
Fântâna-și potrivea ciuturi ca să-l ridice.

Dar zorii și-au pornit printre ierburi găzele;
Paiul secărilor blând se indoaie în albastre minuni,
Din sat și-a ridicat calea lactee pânzele
Și bivoli au ieșit prin suhaturi, bruni.

Vezi, îți spuseseam stând în verandă, spre munți
Se târăște pâcla ca un șarpe suferind,
Între timp pașii noștri străbătând aleile, mărunți,
Au deschis zarea înaltă versurilor ce se desprind.

Drept avânt, mi-ai prins mânilor într'ale tale,
Apoi, sub frunzele ude, ca 'ntr'o tulpină
Ne-am strâns; stelele se prelingeau lângă sandale
De pe decorurile verzi din grădină.

A fost o logodnă noaptea; râdeau licurici;
Simple, tăcerile ne-au urmat pentru toate;
Poate-ți mai stau și-acum petalele ca niște arnici
Prin păr, sau lacrimile sub pleoape, uitate.

ION VLASIU

MOȘU

Doi dispăruți

— Edmond Haraucourt și Tristan Derème —

de

Ion Oana

La sfârșitul anului care s'a scurs s'a stins din viață — în preajma vârstei de 84 de ani — Edmond Haraucourt, îndrăgostitul de frumos și slăburat. Octogenarul care era prieten bun cu Anatole France n'a ocupat niciun fotoliu la Academie, așa cum îl asigură întotdeauna și cum credea convins autorul lui „Thaïs”. Haraucourt și-a înclinat însă întreaga sa viață gândurilor răsărite sub cerul literelor.

Poet, romanțier și dramaturg, el a debutat în 1883 printr'un volum de versuri („Legenda sexelor”); în 1885 apare „L'Âme nue”, urmat de versurile strânse sub titlul „Seul” (1891), și de alte două volume încoronate de Academie Franceză: „L'Espoir du monde” (1899) și „Le dix-neuvième siècle” (1907). De altfel Academie i a conferit lui Haraucourt încă din 1890 marele premiu de poezie pentru poemul „Vikingli” inspirat din neguroasele legende nordice.

Dintre romanele sale cităm: „Amis” (1887), „Les Naufragés” (1902), „La peur” (1907), „Dieudonné” (1911), „Daah” (1914) și „Vertige d'Afrique” (1922).

Ca dramaturg, pe lângă „Shylock”, o adaptare după Shakespeare, pe lângă feria „Héro et Léandre” (1893), în afară de operă în cinci acte „Altenor” reprezentată în 1894 la Viena și Budapesta, precum și de „Myriam” și de încă alte două drame în versuri: „Don Juan de Manara” (1893) și „Elisabeth”, — Haraucourt ne-a lăsat în domeniul literaturii dramatice una dintre cele mai autentice creații. E vorba de poemul dramatic „La Passion” în care durerea Sfințel Fecioare e atât de umanizată și de adâncă, încât rupe toate zăgăzurile și izbucnește în fața divinității ca lava aprinsă a unui vulcan.

Poezia lui Haraucourt, rotunjită într'o nobilă puritate formală, dă expresie durerilor șoptite încet, reculegerilor în oaza slăburății, și mai ales tandrețel nemărturisite ce se desprinde ca o mireasmă discretă din constatarea inutilității sbaterilor în această viață, și a neputinței de a lămurii cele mai adânci taine:

*„Les plus beaux vers sont ceux qu'on n'écrira jamais,
Fleurs de rêve dont l'âme a respiré l'arome,
Lueurs d'un infini, sourires d'un fantôme,
Voix de plaine que l'on entend sur les sommets”*
(Seul).

Și-atunci când înaltul cerne peste gânduri cenușe de crepuscul, poetul înalță cel mai frumos imn înălțel implinit, dând glas tăcerii de dincolo de vorbe:

*„Quelque soir, où l'amour fonda nos deux esprits,
En silence dans un silence qui se pâme,
Viens pencher longuement ton âme sur mon âme
Pour y lire des vers que je n'ai pas écrits”.*

(Les plus beaux vers).

Haraucourt a 'ntârziat o vleață întreagă printre slove. În apartamentul său de pe Quai aux Fleurs, în apropiere de gravitatea solemnă a bisericii Notre Dame și de unda involburată a Senel, alături de bătrânul Daab, câinele său, de care era nedespărțit, fostul conservator al muzeului Trocadero și director al muzeului Cluny, se apleca zilnic peste paginile volumelor ce-l așteptau. Sau vara, retrăgându-se în liniștea căsuței de pe insula Brèhat, era preocupat cu încheierea unui volum de proză, în timp ce versurile atât de adânc interlorizate îl musteau din sensibilitatea fină, pentru ca să se 'nchege în forme pure ce vor înfrunta timpul:

„La chair s'immortalise en devenant l'idée“...

Dar, pentru a întipări mai mult încă în inimă numele dispărutului, să desgropăm din vrafurile amintirilor și să trezim din somnul versurilor știute pe dinafară, acel început din minunațul „Rondel d'adieu“ care flutură pe buzele atâtoro dintre cei sortiți să se despartă, dar de care puștin știu că e fructul desprins de pe creanța sufletului lui Haraucourt:

„Partir, c'est mourir un peu...“

Sunt versurile lui. E sufletul său împrăștiat în aceste șoapte grele de-atâta povară de simțire.

Și-acum, când Haraucourt a plecat pentru totdeauna de pe cărările acestei lumi, cu glasul coborât ne spunem vorbele pe care și le-a spus și el cândva:

*„C'est toujours le deuil d'un voeu
Le dernier vers d'un poème:
Partir, c'est mourir un peu...“*

pentru ca să ne întoarcem apoi spre duhul celui ce le-a fost părinte și să-i spunem, copleșiți de regrete, dar conștienți de tâlcul vorbelor:

„Mourir, c'est parler un peu...“

Tot în ultimele săptămâni ale anului trecut a murit și Tristan Derème. Pe adevăratul său nume Philippe Huc, autorul „Himerelor schingiuite“ făcea parte din cercul poezilor „fanteziști“, alături de Paul Jean Toulet, Jean-Marc Bernard, Jean Pellerin, Francis Carco, Léon Vérane și Philippe Chabaneix. Dintre aceștia mai trăiesc doar ultimii trei, iar Francis Carco e cunoscut astăzi mai mult ca romancier decât ca autor al plachetelor „La Bohème et mon coeur“, „Chansons algres-douces“, „Petit air“, etc.

Tristan Derème este acela care dă noului curent de poezie, reprezentat prin poezii de mai sus, numele de „fantezist“. Trebuie să precizăm că „fanteziștii“ nu alcătuiesc o școală literară în sensul strict al cuvântului, cu afișări de canoane programatice și cu manifeste care să impună o nouă formulă poetică. Ceea ce-l unește e un cult pentru o poezie în care fuzionează armonios pe de o parte tradiția lui Villon, Nerval și Verlaine, precum și a poezilor satirice din sec. XVIII, iar pe de altă parte a lui Horațiu și a elegiacului Catul. Cuvântul „fantezie“ este deci foarte cuprinzător atunci când îl întrebăm cu referințe la acești poeți; el etichetează un amestec de sensualitate trecută prin vămile unui spirit pur, de ironie tristă și zâmbet amar.

Tristan Derème apare în literatură la vârsta de 20 de ani, cu „Les Ironies sentimentales“ (1909). Acestor versuri le urmează un an mai târziu „Petits poèmes“, apoi „La flûte fleurie“ (1913), „Le Parfum des roses fanées“, „Le poème de la Pipe et de l'Escargot“, „Le poème des Chimères étranglées“ (1921), toate aceste plachete fiind strânse într'un singur volum, „La Verdure dorée“ (1922), cărui îi urmează în 1927 „Le Zodiaque ou les étoiles sur Paris“ și „Poèmes des Colombes“ în 1929.

Poezia lui Tristan Derème e o realizare surprinzătoare în care se împletesc visul și realitatea, formând o atmosferă de calm reținut. Opulența poeziei sale — poezie ce pe alocuri pare prea încărcată — provine din faptul că la el se îngemânează spontaneitatea creatoare cu ariditatea livrescă a erudiției pe care el o posedă în domeniul poeziei franceze. În opera sa se poate

urmări fillera Horațiu, Catul și în special influența lui La Fontaine, care se străvede în eleganța formală de un perfect echilibru clasic din poeziile ultimului său volum „Poèmes des Colombes”.

Derème nu e strein nici de înrâurirea lui Francis Jammes. Spontaneitatea, seninătatea bucolică și prospețimea necontrafăcută, caracteristice autorului acelei minunate „Prière pour aller au paradis avec les ânes”, se regăsesc mai ales în primele versuri ale lui Derème. Iar dacă lui Toulet — precursorul fanteziștilor — îi revine paternitatea „contra rimelor” (castrene în care versurile încrucișate de 8 și 6 picioare rimează în contrast timp producând o armonie neașteptată), Tristan Derème e acela care a creat procedeul „contra asonanței”, indicându-i regulile: în ultima sau ultimele silabe care normal formează rima, consonantele rămân fixe, iar vocalele se pot schimba. În acest procedeu, „guitare” rimează cu „terre”, iar „orage” cu „rouge”, producând o muzicalitate caracteristică. Vom transcrie o strofă pentru a exemplifica în mod concret „contra asonanța” de care vorbim:

*„Ombreuse auberge béarnaise
Que notre tendresse éternise:
Tu fredonnais en frottant la guitare,
De sombres airs, graves comme l'orage,
Et les rouliers qui buvaient du vin rouge
Se regardaient et regardaient la terre”.*

Prin trecerea într-o veșnicie a lui Tristan Derème (în al 52-lea an al vieții sale) din vechiul cerc al „fanteziștilor” n-au mai rămas decât Vêrane, Carco și Chabaneix. Au rămas să-și depene firul amintirilor și — poate — să oțeze nostalgic după vremurile de altădată, când se strâneau în jurul revistei pariziene „Le Divan” în ale cărei pagini se întâlneau cu toții. La astfel de suflete s'a gândit Derème când spunea că el nu scrie decât pentru puștin:

*„Ma vie en silence s'écoule,
C'est pour peu d'hommes que j'écris,
Car si je chantais pour la foule
Je pousserais bien d'autres cris”.*

TEXTE ȘI SCRISORI

Câțiva poeți germani, cântăreți ai muncii

de

Horia Petra-Petrescu

II

Ferdinand de Saar, un bun scriitor german-austriac (1833—1906), care a scris remarcabile tablouri culturale ale fostei Austrii, a descris plastic, într-o poezie socială, sbumciul unui intelectual care vede pe un muncitor de mine că îl disprețuiește. „Salut muncitoresc” e intitulată poezia.

„Din minele de fier, de-aproape,
Murdar, cu pasul apăsat,
Un om în cale-mi se ivise —
Poteca luncii-am apucat.

„Cu fața dărză, 'ntunecată,
Cu el chiar parcă năcăjit —
Cu mâna pe la șapcă dete,
Așa, de mult obișnuit”.

Muncitorul îl „cântărește”, își joacă „bastonu-l noduros”; poetul îl se pare că muncitorul își spune:

„Ăsta-i unu'-de-ăia
Ce niciodată n'a muncit!

„În liber ăsta huzurește
Și-și mistuie copiosul prânz —
Iar eu bat fierul și oșelul,
Duc lipsă, sănătatea-mi vânz.

„El cată umbra de pădure,
Noi stăm în arșița de foc
Și fierbințele aburelii
Pe 'n cet ne mistuie pe loc!”

Muncitorul amenință cu privirea, promite răzbunare. Saar izbucnește:

„Să fi se ierte astea toate,
Că- așa de-adânc tu mă jignești —
O, bucuros să fi se ierte,
Că nu știu, nu știu ce gândești!

„Tu 'n vieța 'ntreagă n'ai aflat-o,
A spiritului muncă grea —
N'ai presimțit cum arde tâmpla,
Când cugetarea naște ea.

„Tu nu presimți cum bat ciocanul,
Pilesc la gânduri, zi de zi —
Cu-a' inimii bătăi cum sânger
Și-odată cum m'or ofilii...”¹⁾

O epocă ce a trecut în Germania! A trecut, cum e și strigătul de desnădejde, exprimat atât de nmerit în celebra poezie a poetului Richard Dehmel („Der Arbeitmann”) (1863—1920):

Muncitorul

„Ne-avem patul nost, avem un copil,
Soața mea!

Avem și de lucru, lucrăm amândoi
Și-avem mândrul soare și vânturi și ploi.
Puțin ne lipsește, — vieța-mi inghimp! —
Ca pasărea, liberi, să fim amândoi;
Numai timp!

„Pe câmp — când — Dumineca — noi ne plimbăm,
Copile al meu!

De-albastrele stoluri cum fulgeră dăm,
De-asupra, pe grâne, cât vezi, rândunici —

O, nu ne 'ntreba ce haină purtăm —
Frumoși ca să fim, ca pasărea — aici:

Numai timp!
... Numai timp! Furtună din iad presimțim,
Noi, popor!

¹⁾ Același poet, Ferdinand de Saar, a compus în 1904 frumosul canteu „La 150 de ani dela nașterea lui Mozart”:

„Azi ne avem „poezii de orchestră”.
De ei să se bucare oricine urea și nu-i bag vină!
Bengalice lumini te extaziază, noaptea —
Dar Mozart este-o zi de soare plină!”

Fără-mă din lungul etern năzuim:
Copile, nevestă! Nu-s alte nevoi
Decât că 'nfloréște, ce crește prin noi,
Ca pasări voioase, semețe, să fim
Numai timp! . . ."

"Timpul" pentru muncitorimea germană a sosit. Noutile orânduielii muncitorești de acolo dau putința muncitorimii să nu mai strângă, a amenințare, bâta în mână, nici să se lăngule că nu l se dă prilejul de a se bucura și ea de ore de repaos, bine întrebuțate.

Heinrich Lersch (1889—1936) este antipodul muncitorului lui Dehmel și al lui Saar. El însuși muncitor, a fost cuprins de o flacără, am putea spune, divină, de a scrie ce-l zace pe suflet, lăudând munca constructivă, din fabrici, din uzine, din mine. Este poetul muncitor reprezentativ al poeziei sociale germane moderne.

Cântă, în ditirambi, curiozitatea de a știrici frumusețea mașinilor celor nouă.

În poezia „Călătorie în industrie", cântă astfel:

„Vreau să privesc în inima trupului tău,
Mașină de-oțel cu mantaua de praf și de fum
Suriu-albastru ce-acopere străzi din orașe!
Vreau să văd ce se-ascunde sub acoperișe de hale,
Vreau să văd pe roate trenul fabricii, peste străzi, peste curte —
Și de ce e zănatec al roților șgomot.
Porți, vă deschideți! Uși, săriți, larg vă deschideți!

Vreau să văd ce-duce pe om să 'njure, să jubileze.
Și de ce este trează ura și bucuria!
Vreau să văd ce lățește umerii, pumnii,
Sufletu'-l umple, ochii-i lărgeste —
Spate 'ncovoiate și chinușe plămânii —
Ce ridică pe unul și pe altu'-l nănăncă și 'n măruntăie!

.. Vreau să văd ce 'nfățișare fierul luat-a —
Puterea de muncă, crescândă, — a mașinii —
Șina, cum tescuită îmi este și se lungeste,
Cum se grăbește ca să ajungă sub tăvăluguri —
Prese, ciocane, potopuri de foc și cuptoare,
Flacări, vapori și jeraltec,
Oameni, mașini — încolăciți, toți și toate, în goană:
... Porți, vă deschideți, uși, săriți, larg vă deschideți!"

Originalul e mult mai reușit, cu rime — aici e redarea idellor, numai ritmic.

Un imn strălucit muncii este și „Cântecul de dimineață al noilor muncitori", tot de Heinrich Lersch. Salută soarele care își duce lumina prin fabrici:

„Unde noi, muncitorii, trudem în umbră —
... Ne luminează, soare-auriu, luminează!
Dă milostiv cu puterea-ți binecuvântă!
Frate; mâna ta-aici! Aici este-a mea!
Ortaci toți de muncă, să ne unească
O patimă sfântă!
... Freamătă o mie de gureșe roși —
Sună orașe, de-a-lungul cursului
Răului trec corăbiile greu încărcate,
Văjăie cântecul trenului.
În milioane de inimi umane
Se sălășluește, vesel, credința:
Ce plăsmuește poporul cu mâinile sale
E 'n stăpânirea poporului însuși.
În stăpânirea noastră țara și libertatea,
Dreptul nost e demnitatea omenească!
Puterea spre cel slab să se aplece,
Să arate, frățește, că nu e
Nimeni stăpân și nimenea slugă!

Ne luminează, soare-auriu, luminează —
Marșul nostru în lumea cea nouă —
Pe noi, încolonați, ce plecăm înainte,
Nu ne mai ține de astăzi nicio putere, nicio cătușă!
Tineri? Bătrâni? cu toți oameni noi, oameni!
Ne apropiem deolaltă, toți muncitorii,
Noi, fericiții de muncă, supuși doar' iubirii
Și altui spirit de loc!
De-aceea, ciocane al meu vibrează, răsună!
Lovituri de ciocan, sunați voi, ca pacea!
Clopot, tu cheamă, cu cântecul tău cel de crișă,
Și popor din oraș și pe cel de prin sate, ca frații,
Cu toții, la la ziua cea mare, a muncii!"

Un scriitor-poet mai vechu, din epoca wilhelmină, Ernst von Wildenbruch (1845—1909), romanțier, scriitor dramatic, cânta cu același elan munca, într'un „Prolog", scris pentru desvelirea monumentului (Völspråvit) al „Muncii" al lui Const. Meunier, în 1906.

După ce trecea în revistă pe sămănător, pe mîner, pe fierar, pe corăbier, incheia:

„Muncă cu roadă! Poruncă la lumi!
Din chinuri, mizerie — scăparea adu-mi!
Muncește și lucră!
De taci și puterea tu muncii-ți inchini —
Tu sufletu 'n rugă, ca Domnul îmbini —
O rugă 'n făcere, ce vecinic culege,
El, ce pricepe orice, te 'nțelege:
Caută-L muncind! . . ."

Buchetul acesta de strofe și de părți mai lungi din poezia socială germană va fi convins pe cititor că poezia socială are reprezentanți de seamă, vrednici de remarcat.

GÂND ȘI FAPTĂ

Educație și artă

Universitatea Daciei Superioare, aliată în refugiu la Sibiu, a făcut în anul acesta o experiență a cărei semnificație n'a fost subliniată în deajuns. Vorbim de organizațiile studențești pentru artă și literatură.

Mulți cunosc manifestările acestor organizații, unii din auzite iar alții fiindcă au asistat la ele, culegând plăceri sufleteste cum numai arta, în întruparea ei autentică, le poate da. Câți oare și-au dat însă seama că ne aflăm în prezența unei inițiative care depășește o simplă valoare de moment, și care este menită să sporească însuși patrimoniu moral al Cetății Universitare?

Geneza acestor „grupări”, cum li se spune în limbaj oficial, academic, trebuie căutată în mai multe părți.

A existat mai întâi un îndemn venit de sus, dela conducerea superioară a învățământului universitar, care recomanda și în acest sector adoptarea unui program de educație, pe lângă cel de instrucție, funcție străvechi și permanentă a universităților. Dezideratul a fost formulat mai de mult și anumite evenimente din anul trecut l-au accentuat necesitatea. Într-adevăr, în țara noastră cel puțin, s'a constatat de mult că între profesori și studenți, cei doi factori componenți ai societății academice, s'a deschis o prăpastie primejdioasă și că trebuie găsite mijloacele potrivite pentru astuparea ei înainte de a lua proporții îngrijorătoare. În cursul anilor, de când răul a fost semnalat, s'au indicat și remedii, de cele mai multe ori cu caracter coercitiv însă, cari tocmai de aceea nici n'au dat rezultatele dorite. Dar în același timp s'a întrevăzut și calea cea bună pentru atingerea la scop, calea unei reale apropieri sufletești între profesori și studenți.

În pragul ultimului an universitar, autoritatea superioară s'a văzut nevoită să pretindă realizarea efectivă a acestui deziderat, recomandat stăruitor și înainte. Preocuparea educativă a fost înscrisă în felul acesta chiar în programul de activitate al universităților. Iar Universitatea Daciei Superioare și-a însușit reforma cu toată convingerea, dovada adesea fiind magistralul discurs de inaugurare al noului an universitar, rostit de Rectorul ei în funcțiune.

Mai importantă decât indemnul, venit atât de stăruitor, este însă forma în care s'a căutat să se realizeze ideea.

Aici a intervenit, pe lângă rândulala reclamată de organizația de Stat, spiritul constructiv al profesorului, elementul vizat direct, factorul cel mai aproplat de realitățile vieții asupra cărora era chemat să acționeze sub raport educativ. Și profesorii dela Universitatea Daciei Superioare au fost de părerea că singura pedagogie eficientă în cadrul universității este aceea care și propune să angajeze pe studenți în serviciul marilor idealuri ale omului civilizat, care-i conferă acestuia caracterul specific și trăsătura de noblete. Aceste idealuri sunt de ordin spiritual: arta, spre exemplu, arta în sensul larg al cuvântului, arta cu substrat și finalitate etnică.

Ideea izvorăște dint'o concepție căreia unul din profesorii dela Facultatea de Litere i-a dat o amplă formulare, socotind-o potrivită să servească de îndreptar nu numai tineretului universitar, ci întregii comunități, pentru că adevărurile ei sunt valabile peste timp și pe deasupra spațiului limitat. Ne gândim la caldă apologie a „valorilor vecinice”, pe care domnul prof. D. D. Roșca a publicat-o, nu de mult, chiar în paginile acestei reviste.

Căci și frumosul pe care năzuiește să-l realizeze arta, în totalitatea manifestărilor ei, este o astfel de valoare vecinică, indiferent de varietatea aspectelor, a căror schimbare este în funcție de atâtea contingente fizice sau spirituale. În esență, arta este, poate, dintre toate valorile permanente valabile, cea mai capabilă să servească de instrument al solidarității umane, pentru marea ei putere de comunicare și pentru faptul că virtuțile ei pot influența deopotrivă și inima și creierul omului. Și e de mirare chiar că omenirea civilizată nu s'a servit în mai mare măsură de această imensă forță morală, cu funcție educativă, care zace latent în orice operă de artă, oricărui gen ar aparține ea.

Dar n'a fost suficient imboldul din afară și nici conceptul teoretic pentru ca opera educativă de care ne ocupăm să poată lua naștere. Întâiul factor a servit drept punct de plecare, iar al doilea a fost îndreptarul care a deschis perspectiva spre realizare. Pentru ca ideea să se întrupeze însă, a fost necesar un al treilea factor: ingeniozitatea și înclinația practică, facultatea tehnică de a da

unui concept structura pozitivă capabilă să se transforme în valoare eficientă în mediul social dat. Aceasta este însușirea caracteristică a Rectorului Universității Daciei Superioare, domnul prof. Iuliu Hațieganu și ea ne explică, în ultima analiză, faptul că inițiativa pe care o semnalăm a apărut la această universitate, și nu la alta dintre instituțiile de învățământ superior din țară.

Astfel deci, ca să înfăptuască acea apropiere mult dorită și mult căutată dintre profesori și studenți, plasând aceste două categorii pe un teren de activitate comună, din care constrângerea examenului este înlăturată, în care comandă spiritul de colaborare și ca să găsească o întrebuințare neprejudicioasă energiei disponibile din sufletul tineretului studios, Universitatea Ardealului a constituit, cu participarea benevolă a cetățenilor academici, următoarele „grupări” educative:

1. *Corul universitar*, de sub președenția domnului Rector, prof. univ. Dr. Iuliu Hațieganu și cu conducerea domnului prof. Caranica;

2. *Filarmonica studentescă*, condusă de domnul prof. univ. Dr. V. Papilian;

3. *Gruparea teatrală*, condusă de același profesor;

4. *Ardeleana*, gruparea pentru poezie, dans, cântece și obiceiuri naționale, condusă de domnul prof. univ. R. Vuta; și

5. *Cercul literar „O. Goga”*, pe care-l conduce domnul prof. univ. Lucian Blaga.

Odată constituite, echipele și-au început fără întârziere activitatea. Nu există printre ele niciuna care să nu se fi manifestat, în mai multe rânduri chiar, în cursul perioadei de iarnă a anului universitar. Și trebuie subliniat deopotrivă entuziasmul și seriozitatea cu care studențimea s'a angajat la o activitate care nu este numai formală, cu rosturi exclusiv educative, ci și creatoare de valori, precum și interesul dovedit de marele public față de manifestările ei. Entuziasmul este al vrăstei, dar și seriozitatea, pentru că anii de student formează momentul când omul își dă seama, prin propriile lui mijloace spirituale și prin experiența de viață inerentă, de valoarea și contingențele vieții, momentul când începe cu adevărat procesul de definire a personalității umane. Și fiindcă grupările educative de care vorbim s'au constituit și funcționează prin selectarea elementelor, pe bază de aptitudini, de sigur că activitatea lor poate contribui într-o largă măsură la reliefaarea trăsăturilor de personalitate ale membrilor lor. Iar publicul mare, ignorând poate acest proces psihologic, care îl interesează mai puțin, în mod global vorbind, se alege numai cu rezultatele lui pozitive, care-i servesc de hrană spirituală.

Pentru ilustrarea acestei aserțiuni nu avem nevoie să examinăm în amănunte lucrarea de până acum a echipelor universitare, ajunge să desprindem doar câteva momente.

Iată, bună oară, *Cercul literar „O. Goga”* de sub conducerea domnului prof. univ. Lucian Blaga. O întâmplare fericită face ca în corpul studențimii de astăzi al Uni-

versității Daciei Superioare să existe un impresionant număr de scriitori. Nu vorbim de toți aceia cari își încearcă puterile prin simplă încredere juvenilă, ci de adevăratele talente, cu puterile verificate în opere pe cari le apreciază publicațiile periodice serioase și oamenii de litere competenți, elemente cărora gravul titlu de „scriitor” li se poate atribui fără risc. Și ei sunt destul de numeroși, încât Cercul literar s'a putut ușor constitui. Această echipă s'a prezentat în câteva ocazii în fața publicului sibiian, dar ea a întreprins și un mic turneu în al doilea centru universitar important din țara de dincoace de munți: la Timișoara. Entuziasmul pe care l-a stârnit această vizită, atât în mijlocul studențimii bănățene cât și al marelui public din Metropola bănățeană a fost într'adevăr excepțional, iar momentul acesta poate fi socotit cu drept cuvânt concludent pentru rostul și temeiurile de existență ale echipelor universitare.

Sau *Gruparea teatrală*, pe care o conduce domnul prof. univ. Victor Papilian. Într'un timp foarte scurt, pentru că în cazul acesta nu ajunge „talentul”, ci este necesară o temeinică pregătire tehnică. Gruparea teatrală a dat o strălucită dovadă de puterile ei creatoare prin reprezentarea piesei „Zile senline” de Claude-André Puget. Teatrul de diletanți - și un teatru studențesc nu poate fi altceva decât teatru de diletanți - are în Transilvania o lungă tradiție. Poate că în reprezentarea de care vorbim a existat ceva și din această tradiție, dar meritul principal rămâne al domnului V. Papilian, regizorul spectacolului. Am avut în felul acesta o dovadă hotărâtoare de ceea ce poate realiza priceperea unită cu dragostea pentru îndeletnicirea aleasă, iar câștigul este întreg al echipei studențești.

În recentul număr al „Revistei Fundațiilor Regale”, domnul Ion Sava pledează pentru înființarea teatrului universitar. Problema nu este nouă, și multe argumente au fost invocate în favorul ei. Dar iată că la Universitatea Daciei Superioare ideea este îndeplinită și în cele mai promițătoare condiții.

În manifestările pe cari le-am semnalat vedem adevărată măsură a posibilităților de validitate ale grupărilor universitare pentru artă și literatură. Ele și-au justificat de pe acum dreptul la existență și toate speranțele sunt îndreptățite pentru viitor.

Universitatea Transilvaniei a premers și în trecut prin anumite realizări în domeniul organizării vieții studențești. Unele dintre acestea priveau viața materială a studențimii, mai bine zis viața biologică, pentru că sfera de interes era așa de întinsă încât numai această noțiune o poate cuprinde în întregime, iar altele viața pur spirituală. Printre acestea din urmă se numără și noua inițiativă a grupărilor educative.

Se cuvine deci să constatăm încă odată că Universitatea Transilvaniei se găsește în continuitate de acțiune, chiar și în împrejurările precare de astăzi.

OLIMPIU BOIȚOȘ

C R O N I C I

Două scriitoare: Henriette Yvonne Stahl și Madeleine Andronescu

Fără îndoială că într-o epocă în care bucuria unei cărți de autentică realizare artistică este atât de rară, apariția apropiată în timp a două cărți din categoria acestora este un eveniment care se cere consemnat. Mai mult chiar: care se impune, înaintea altora, preocupărilor celor mult-puțini, rămași la indeletnicirile lor culturale.

Este vorba anume de un roman¹⁾ și de o carte de poezie,²⁾ cu care două scriitoare au apărut în primele luni ale acestui an. Să fie de altfel o simplă întâmplare faptul că, printre atât de puținele cărți valabile apărute în timpul din urmă, două se datoresc unor femei? În loc de a răspunde la o întrebare care poate nu ar măguli cu nimic majoritatea scriitorilor noștri, afirmăm însă dela început că abia dela aceste cărți se va putea contura și discuta o literatură feminină la noi.

Domnișoara Henriette Stahl nu este o începătoare în ale literaturii. Două romane (*Voica și Steaua Robilor*) și un volum de nuvele (*Mătușa Matilda*), rezumă inventarul literar al unei activități remarcabile, deși întru nimic excepțională. Mărturisim de aceea că, oricât unele pagini din „*Steaua Robilor*” ne indicaseră posibilități de creație superioare totalității operei, lectura romanului „*Intre zi și noapte*” a constituit o reală surpriză. Avem acum în față realizarea integrală a unei scriitoare, operă care se îmbie nu numai la discutarea unui autor, ci chiar la relevarea fâgășurilor de viață ale epicului feminin.

Există încă înaintea romanului domnișoarei Stahl un precedent, constituit de literatura doamnei Hortensia Papadat Bengescu, care indica perspectivele romanului de analiză drept cele mai rodnice spiritului de observație, de despăcări de sensuri sufletești și odată cu acestea — sau tocmai prin ele — plin de contradicții, ce definesc o scriitoare. Pe acest drum, domnișoara Stahl fusese până acum o înzestrată călătoare și nu s'ar fi putut spune, cred, că opera ei nu are o vagă reminiscență cel puțin din scrisul doamnei Bengescu.

„*Intre zi și noapte*” inactualizează această remarcă cu nimic flatantă pentru tânăra scriitoare. Și aceasta nu pentru că epicul domnișoarei Stahl ar avea acum o altă direcție, ci numai pentru motivul că personalitatea sa artistică, ajunsă la o maturitate de concepție și expresie surprinzătoare, se rotunjește prin ea însăși atât de deplin, încât niciun sens tributar nu i se mai poate descifra.

Romanul ultim al autoarei urmărește un complicat și complex proces psihologic a două femei. Procesului de desăgărire sufletească al Martei Vrânceni, i se suprapune — prin integrarea ciudată, dar în aceeași măsură reală în viața Martei, a Anei Stavri — procesul de limpezire și tulburări al trecerii dela adolescență la tinerețe al acesteia din urmă. Interesul scriitoare este purtat astfel concomitent pe cele două planuri pe care crește romanul. În faptul acesta vedem reliefându-se una din principalele calități de creator ale domnișoarei Stahl, întru cât în cele aproape 500 pagini ale cărții acțiunea este continuu urmărită pe ambele planuri, chiar când se întretaie, când coincid, când par a se mistui unul în altul. Și procedeul, contrar aparențelor, servește mai mult unitatea cărții.

Lucrul ni se pare cu atât mai demn de subliniat cu cât strania personalitate a Martei, în al cărei destin trebuie găsit centrul de gravitate al romanului, are tendința vădită de a anihila orice interes pentru cei din jurul ei. În umbra ei deci, în dependență de ea, trebuiau totuși urmărite toate problemele ce se pun Anei: este ceea ce reușește romaniera printr-o prestigioasă abilitate tehnică.

Intr-o atmosferă patologică, de demență și disperări, crește un tip de femeie — printre cele mai interesante din literatura noastră. Marta Vrânceni este fără îndoială prima femeie — creată de o autoare — care *turbură*, în scrisul românesc. Scriitoarele noastre de până acum — inclusiv doamna Bengescu — nu reușiseră încă să ne dea un tip obsedant de femeie.

Donna Alba a lui Gib. Mihăescu, Domnișoara Cristina a lui Mircea Eliade sau Nadia dintr' „*Un port la răsărit*” al lui Radu Tudoran, adică toate femeile care te urmăresc, din literatura contemporană, sunt create de scriitori; în această admirabilă categorie va trebui să fie așezată Marta Veniamin Vrânceni.

1) Henriette Yvonne Stahl: *Intre zi și noapte*. Edit. Contemporană. 495 pag. 250 Lei.

2) Madeleine Andronescu: *Zilele Babii*. Edit. Librăriei Pavel Suru. 80 pag. 200 Lei.

Dar interesul nu trebuie să rămână aici; cetitorul ar fi nedrept dacă ar rezuma cartea la fascinantă apariție a eroinei principale. În jurul ei se mișcă o lume întreagă — și în primul rând adolescența naivă și rafinată, plină de elanuri și prăbușiri, *vie*, care nu poate fi trecută cu vederea. Deși, poate că în privința aceasta ar fi și unele imputări care s'ar putea face domnișoarei Stahl. Bunăoară lipsa de consistență a personajilor masculine (cu excepția bătrânului Vrânceni); toți bărbații din acest roman sunt șterși, fantomatici, lipsiți de personalitate. Gheorghe, Vasile Dumitrescu, Camil Juga, André de Bozas și chiar Andrei Juga, sunt fără îndoială mai puțin plini de un fel al lor de a fi decât Ana, Lucia Stavri sau bătrâna Vrânceni. Să fie estomparea lor datorită personalității puternice a Martei? Cred că autoarea a gândit aceasta; dar ceea ce ar fi valabil pentru un îndrăgostit: Camil Juga sau Dinu Câmpeanu, este complet neverosimil pentru un lucid ca Matei Banea. Poate că domnișoara Stahl a simțit și lucrul acesta, îmbrăcând de aceea luciditatea lui Banea în unele manifestări romantice care, oricât de duioase, nu-i anului totuși luciditatea. De altfel chiar sfârșitul lui — în alt cadru, atât de logic — în cartea aceasta nu ni s'a părut cel mai fericit; procesul de destrămarea nu trebuia să se rezolve identic cu al Martei.

Dar acestea sunt simple observațiuni care probabil vor fi reluate mai târziu, când locul romanului se va preciza în literatura noastră. Deficiențe ca cele semnalate nu ating sensibil valoarea globală a cărții.

Pentru că alături de calitatea de a crea o viață valabilă deasupra oricăror criterii artistice, nu putem trece aici peste subtilitatea analizei de esență proustiană, îmbrăcată însă într-o mantie de rară feminitate și finețe, care singularizează creația domnișoarei Stahl în epica românească contemporană. Și poate că aceste calități analitice nu s'ar fi desvăluit atât de integral fără stăpânirea unei tehnice și a unui stil care ar putea servi drept model.

O carte gândită și un gând realizat în așa chip încât lipsa de acțiune să nu obosească atenția, ci dimpotrivă s'o mențină încordată de-a-lungul a 500 pagini. Iată fără îndoială un roman; un roman care să satisfacă deplin năzuințele de afirmare ale epicului românesc.

Pe același plan de valoare se situează volumul de poeme al doamnei Madeleine Andronescu.

Un nume pe care cei care au urmărit momentul artistic actual îl cunosc. Din teatru sau din poezie. În amândouă Madeleine Andronescu a apărut sporadic; destul totuși ca să împună admirații sau să stârnească discuții și invidii.

Sunt atât de rare aparițiile unor autentice valori pe scenă, ca și în literatură, că n'au nevoie de o prea îndelungată activitate (care de altfel nici nu li se prilejuiește, tocmai din cauza aceasta) pentru a obliga la o atitudine. De unde obligația de a nu se risipi; de a concentra în puținoșul cantitativ, *lot*.

Împrejurări ca acestea pot fi fericite uneori. Ca în cazul de față. Pentru că ele au obligat-o pe d-na Madeleine Andronescu să treacă deodată dincolo de dibueli, de încercări, de timiditățile începutului; să apară adică nu cu un „debut”, ci cu o „creație”.

Așa a făcut în teatru cu „Mansarda”.

Așa face acum, în literatură, cu „Zilele Babiilor”.

Cred că pentru înțelegerea substanței poetice a operei în marginea căreia scriem nu putem porni decât dela obser-

vația desaccordului total dintre intensitatea de trăire și simțire a autoarei și realități.

O aprigă sete de viață pe care însă cotidianul nu o poate umplea; căreia realitățile acestei cotidiane nu-i dau destulă bogăție și intensitate; ceea ce determină crearea unui univers nou care să suplinească toate lipsurile celui în care ne complacem.

Se știe în ce măsură sociologia estetică a apropiat arta de joc, prin „autotelismul” lor. Doamna Madeleine Andronescu rămâne credincioasă acestei arte, definită Kantian ca „finalitate fără scop”; de aceea nimic surprinzător că atitudinea de viață cea mai des întâlnită în poezia sa este jocul. Un joc care se umple de sensuri, plin de amar uneori sau de tainică speranță alteori, un joc grav, cu destinul și cu moartea, așa cum poezia noastră n'a mai cunoscut dela „De-a v'ăți-ascunselea” al lui Arghezi, dar totuși joc, adică revărsare de fantezie, care ascunde nevoia de activitate, de trăire — chiar când acestea s'ar traduce printr'o „iluzie conștientă”.

Jocul ca evadare din monotonia vieții organizate, în „Năduf”, jocul ca evadare din conformism, în „Elegie”, sau ca simplă expresie de viață, în „Păpușa” — este atitudinea în care autoarea se regăsește, prin neaderența la realități.

Prin unghiul acesta cred că ne putem apropia mai ușor de lirica doamnei Andronescu. Bunăoară *dragostea*, concluzia unei necesități de afectivitate, de dăruire și înțelegere cu un semen, deci de împăcare cu realitățile vieții, nu se realizează — cu excepția aceluia fragment de antologie care se numește „Arcuș” — niciodată pe acest plan. Instinctul acesta suprem de viață, de creație nu se implineste niciodată între oameni; el determină refugiul. Oriunde, numai între oameni nu. În seninătatea florilor, în adâncimea visului, în chinurile misticismului sau mai deplin în așteptarea mistuirii în moarte, ca în poema de detașări și dramatice chemări „Dor”, încheiată cu această strofă de aparentă oboeală, dar care ascunde — cum însuși numele poemei indică — tocmai nevoia unei împliniri:

Moarte cu fața 'n mistere,

Gândul te vrea și te cere

Lung, în marea tăcere.

Palid să vii

Ca soarele toamnei în vii.

*Rece să 'ntinzi

Mâna, și 'n mine s'aprinzi

Drumul cel pur

De ducere 'naltă 'n azur

Unde veșnice

Picură sfintele sfeșnice.

(pag. 36).

Dacă ar fi să încercăm a descifra anumite corelații poeziei doamnei Andronescu, am putea s'o apropiem când de lirica Annei de Noailles, când de aceea a lui Lucian Blaga sau de Verlaine, de a lui Arghezi sau a lui Cocteau. Cred că se va întreprinde și operația aceasta nesemnificativă; pentru că nu prin filiațiuni (dacă există) se va putea pătrunde sensul poetice doamnei Andronescu. Cel puțin în cazul de față, critica literară trebuie să renunțe la ambiția de a *construi* familii literare — ceea ce ni s'ar părea complet neconcludent.

Așa cum bunăoară nu ni s'ar părea încercarea cuiva care ar desluși funcțiunea pe care ironia, sau gluma numai, o joacă în opera doamnei Andronescu. Pentru că nici una,

nici alta nu sunt numai expresii ale unei excepționale inteligențe sau numai ale unui profund scepticism față de valorile consacrate ori numai comune. Ni se pare că amândouă isvorăsc din același dezacord dela care am pornit această fugă interpretare a poeziei doamnei Andronescu.

Indiferent de izvorul lor, și gluma și ironia dau însă o prospețime și o vigoare neobișnuită cărții.

Iată spre exemplu oroarea de „intelectualism”, denunțată simplu, dar cu atât mai viguros și mai pregnant:

Vieața mi-ar fi dragă

Dar nu m'a nimerit.

Mai bine mă talmăcea smeură sau fragă.

Să mă adune oacheșele 'n cofe,

Să mă adulmece și mânce urșii,

Asta m'ar fi scăpat de multe subiective catastrofe.

(pag. 21)

Sau disperarea cu accente de pamflet, dacă vrei, dar care nu e mai puțin poezie autentică și de excelentă calitate, în fața poeziei minore care abundă astăzi:

Au ajuns versurile un fel de batiste
În mâna fetelor cu toane triste.

Toate-s suave și diafane,
Toate cu ineri în filigrane,
Toate-s peltice și orlane.

Îți vine să le spui pis-pis și pui-pui
Și să le pui din nou să sugă la gurgui.

(pag. 64)

Alteori, gluma simplă nu ascunde însă decât nevoia de joc despre care aminteam și care este atât de intensă încât e resimțită până și în mijlocul imperial și rece al astrelor:

Dacă 'ntâlneam prin spații vreo cometă
Cu coada lungă și inflăcărată,
Eu nu fugeam, ci o luam deodată,
Sufărând în ea, cum suflă în trompetă.

Se îngrozeau și ingerii de-atâta larmă,
Trezii din somnul lor moale de struguri.
Eu mă uitam la ei cu ochii muguri
Și le spuneam: Dormiți, că nu-i alarmă.

Nici curcubeel nu le lăsam în pace
Să-și facă treaba lor de curcubeu,
Le gădilam în coadă c'o scântee
Și ele s'ascundeau în carapace.

(pag. 40)

Cred că nîcîcînd în poezia noastră peisajul cosmic n'a căpătat mai multă vieță, nu s'a încălzit ca în această interpretare cu ușor iz caricatural.

Dar o carte îmbătăită de prospețime, în care fiecare pagină deschide alte perspective, nu-ți îngăduie să stăruie prea mult asupra unui anume aspect; croaica devine în acest caz o grăbită trecere în revistă, care nu insistă nicăieri, dar care descoperă pretutindeni. Vom releva de aceea, ceea ce impune în primul rând la calitățile formale, sugestia puternică a imaginilor, forța metaforică care îmbogățește lirica română, într-o vreme când acestea se construiesc parcă toate după un anume calapod. O formulă care face ca totul să fie bănuie, știut dinainte. La doamna Madeleine Andronescu metafora izbucnește nefericit, neconformist, mereu nouă și limpede. Două exemple vor fi, credem, suficiente; iată „busuiocul, verde scump nării hai-

ducului” (p. 15), sau acest vers, semn evident al adevăratei poezii: „Până când roșu de sânge ca toate toamnele și vânătorile lumii...” (p. 66). Poezia autentică n'are nevoie de citate prea mari, dimensiunile nu sunt în versuri, ci în largimea orizonturilor pe care le deschide un singur vers.

Aminteam la început că substanța poeziei de față nu poate fi dedusă numai prin neintegrarea în realități, ci prin opunerea ei la o intensitate de trăire rar întâlnită. Este ceea ce determină vitalismul cuceritor al acestei lirice, care face (în poema „Ehei!”) din Serghei Essenin simbol de viață, de esență tare, în linia fruntei, dar pregnantă. Fără îndoială este în urcarea în legendă a scriitorului răsăritean, izbucnirea nestăvilită a unei forțe de viață unică.

Aceeași vulcanică descătușare, transpusă în alt plan, stă la baza poemii „Arcus”, în care vedem tot ceea ce lirica feminină poate da și a dat mai bun:

Dac'aș fi țigancă, zău nu m'aș codi,
Pentru tine, mări, aștri aș ciordi.

I-ute așa: m'aș duce 'n voia bobilor
Pân'aș nimeri pe calea robilor

Și umblând-o cât mă țin picioarele
I-aș culege toate lăcrămioarele.

Aș lua în mână tufănică lunii
Prăfuind cu brume drumurile strunii.

Ș'aș cânta în spații, aspru, răgușit,
Cântec de țigancă, dulce la iubit.

Soarelui i-aș smulge roșul de pe gură
Să-ți aduc garoafa buzei cu arsură

Ș'aș veni de-acolo neagră ca o stâncă,
La fereastra casei să-ți răsar țigancă,

Caldă ca amurgul tăvălit pe sătră,
Aprigă în gene și cu săni de piatră.

Nu mi ca să-mi spui odat'așa:
Bună dimineața, fata mea.

(pag. 71)

Între „Arcus” și „Dor”, cele două expresii ale limitelor poeziei doamnei Andronescu, trecând printr'o cascadă de sentimente și atitudini, bogate și revărsând din bogăția lor plinul unor ecouri și tonuri, risipite în zeci de nuanțe, se conturează un univers poetic din cele mai interesante.

Plină de gingășie sau îmbătată de mister, ironizând sau visând, glumind sau extasiată alteori, pătrunsă de chemările vieții sau copleșită de dorul de „dincolo” în alte rânduri — poezia doamnei Madeleine Andronescu este poate cea mai rodnică întâlnire pe care și-o putea dori cetitorul român.

Că poezia Madeleinei Andronescu va crea „școală” (ceea ce credem), interesează mai puțin; că poezia aceasta deschide un capitol nou în literatura română; al liricii feminine (ceea ce este sigur), iar interesează mai puțin; dar că avem în sfârșit o adevărată carte de poezie, după ani întregi de așteptare și desnădejde, iată ceea ce ni se pare lucrul cel mai important.

Și-acum, la sfârșit, un cuvânt de meritat elogiu pentru editorul acestei cărți, d-l Miron Suru, care a tipărit o carte excepțională în condiții tehnice excepționale. Și un rând chiar și pentru doamna Milița Pătrașcu, dela ale cărei desene totuși am fi putut aștepta și mai mult.

COSTIN I. MURGESCU

Ion Agârbiceanu: Domnișoara Ana¹⁾

Monumentala operă literară a părintelui Agârbiceanu s'a îmbogățit în timpul de după refugiu cu trei cărți noi: două romane și un volum de „Amintiri”. Despre ultimul critica s'a pronunțat în chipul cel mai elogios, remarcând duișoia și căldura sufletescă din aceste vibrante evocări, unele dintre cele mai frumoase realizări ale scriitorului.²⁾ Cu *Jandarmul* și *Domnișoara Ana* autorul reia șirul marilor romane: *Legea trupului*, *Legea minții*, *Arhanghelii* și *Stana*, zăgrăvind noi aspecte din societatea transilvăneană. Într'un eseu apărut în *Gând Românesc*, d-l I. Breazu arăta cu multă justețe pătrunzătoarea înțelegere a prozatorului pentru viața satelor alături în raport cu țărani, cât și cu intelectualii, nucleele unei burzhezii în devenire.³⁾

Era deci natural ca prin observația sa literară realistă, menținută vie prin lungul contact de aproape două decenii cu mediul rural, d-l Agârbiceanu să încerce în *Domnișoara Ana* prezentarea unui caz de ascensiune din acest mediu în cel orășnesc. Mai ales că problema nu era numai una dintre cele mai actuale în epica noastră postbelică, prin importanța ei evolutivă pentru progresul social, dar resfrângerile ei prin prisma temperamentală a diferiților scriitori implica o întregire a viziunii, venită dela frații desrobiiți. În Ardeal zăgazurile fovinismului maghiar odată sdrobite, libertatea socială cumulasă o energie în plus din valența ei națională, atât în sens propulsiv prin perspectivele deschise, cât și printr'un dinamism intern, de natură psihologică, în care complicate cauze economice se adăugau unor factori de autoiluzionare, plină de miragii. Printre șuvoaiele astfel eliberate s'a strecurat și apa limpede a fetiței lui *Ion Muja*, fost elector liberal pe vremea partidelor politice. D-l Agârbiceanu ar fi putut alege și un erou, un personaj plin de energie și vigoare virilă, un tânăr care ar fi înfruntat cu bărbăție lupta cu noul mediu. Totuși din motive pe care nu le putem ști, deoarece fac parte din imponderabilele creației artistice, alegea D-Sale s'a oprit asupra *Domnișoarei Ana*.

Pe Ana Muja tatăl ei a dus-o la liceul din oraș și-a făcut-o domnișoară, pentru a-și satisface îndirect ambiția și vanitatea lui de (fără de declarat, care nu se mai simțea bine la munca ogorului. În liceul cu internat, în primele luni, fetița care moștenise vitalitatea biologică a mamei, țărancă frumoasă din jurul Săliștii, avu la început reacții ciudate, de primitiv încolțit. După unele manifestări de insubordonare, mândria jignită se deplasă în dorința de-a ajunge premiata clasei. Câțiva ani de izolare trecură, pe urmă se familiariză tot mai mult în noul mediu, câștigându-și prietene care o invitau la sărbători și 'n vacanțe în familiile lor, unde instinctiva dar și inteligenta țărancă spionează bunele maniere, conversația și toaletele din saloane, pentru a-și putea făuri arme de biruință în lumea nouă pe care o bănuiește superioară și perfectă ca moravuri. În deosebi prietenia cu *Rada Frunzescu* îi este deosebit de utilă, în familia căreia face cunoștință însă și cu părțile de umbră ale societății înalte, corupția și frivolitatea. Până prin clasa a șasea idealul fetei erau profesorele. Mai târziu vieța lor, deși independentă, dar tristă din cauza lipsei bucuriilor familiare, o determină să-și schimbe obiectivul. Ascensiunea ei de-acum înainte va fi călăuzită nu numai de dorința de a parveni pe orice cale, dar frumusețea ei fizică ca și inteligența ascuțită îi vor servi pentru cucerirea bărbaților,

de a căror prestigiu și bani va avea lipsă pentru a înfrunta mediul ostil și pentru a-și răzbuna părinții săraci de starea lor de inferioritate. Cam machiavelic, cam ieziută tânăra domnișoară Muja! Trecerea aceasta dela copilărie la adolescență, marcată prin preocupări de toaletă, prin preocupări de cochetărie, dar și prin scăpărări spirituale în relațiile cu sexul opus, cuprind unele dintre cele mai reușite și caracteristice pagini ale romanului. Acțiunea se petrece în trenul cu care familia Frunzescu părăsise vilegiatura dela plajă: „Și acum, după ce se supără la început de intervenția doamnei Frunzescu, lipsind-o de plăcerea unei convorbiri abea pornite, începu a se liniști și a-și face reproșuri: „Prea ușor intru în vorbă cu toată lumea! Cine mă indeamnă? Nu pot lua pildă dela Rada?” Se muștră așa, dar în gând râdea încă de negliobia celor doi din coridor. Și, pe urmă, de ce se leagă toată lumea de ea? De ce nu o acostează pe Rada? Era purtarea ei obraznică? Dar cum, de-o pildă, ce-a făcut? A privit frumusețile de afară!”

Iubirea totuși încă nu se trezise. Ea apare mai târziu la această *Nausicaa* sau *eroină coșbuciană* și numai atunci, când *inginerul Marinescu* reușește să i se furișeze în suflet, nu pe calea simțurilor, ca tânărul Jean Frunzescu, ci prin aceeași atitudine de scriamă spirituală și prin scrisorile tinerești, subtile și pline de duh pe care i le trimite în internat: — „Între cei veniți să-și ia rămas bun dela familia Frunzescu era și inginerul pentru care mama Radei îi făcu observații Anei. Rada îi spunea ceva ce nu se mai isprăvea, nebagând de seamă că tânărul era mereu cu ochii la Ana. Când se eliberă de ea, inginerul se apropie de Ana și luându-i mâna de rămas bun, o ridică cu gingășie, voind să i-o sărute. Ea și-o retrase repede. — Cum? E păcat? E păcat? întrebă tânărul. — Păcat! răsă Ana. — Dar va fi al meu, nu al dumitale! — Nu vreau să te canonești pentru mine. — Bună fată! Apoi, mai în șoaptă: — Domnișoară Muja, aș voi să correspondăm. Unde să-ți scriu? — La internat firește, la Liceu. — Dar acolo nu-i permisă corespondența. — Cine te poate opri? Dumneata trimiți scrisoarea și doamna Directoare o deschide și o aruncă în foc”.

În partea finală se accentuiază poate prea mult în detrimentul artei *concesiile morale* făcute de autor concepției sale teologice ca și cele *convenționale* pe care le face publicului. Sfârșitul acuză în consecință o ușoară tendință spre cinematograf, bineînțeles mai mult prin scenele și aranjamentele prea ticiute, decât prin trăsături psihologice. După câteva intrigi de circumstanță Ana Muja, deși săracă, deși intrusă, biruește, prin forța iubirii tinerești, pură și conform moralei creștine, nu numai rezervele sociale din noul mediu, dar și ultimele residuu de rezistență din chiar sufletul ei de țărancă desrădăcinată. Prin căsătoria cu tânărul Marinescu absorpția elementului rustic în cel burhez orășnesc este desăvârșită.

Pusă astfel problema s'ar părea că romanul urmărește o teză. Pentru aserțiune ar argumenta în primul rând însăși concepția autorului despre raportul dintre viață și creația literară: „Ca orice creație artistică ea e menită să crească puterile cele bune ale spiritului nostru, să contribuie la înfrumusețarea vieții prin desăvârșirea spiritului. Ea trebuie să vină în ajutorul omului, în luptă împotriva instinctelor oarbe. Cea mai înaltă frumusețe rămâne cea spirituală.”⁴⁾ Tema ca și construcția romanului confirmă la fel. Prima

1) Roman. Editura Națională Gh. Mecu. 391 pg

2) V. recenziiile din *Transilvania și Luceafărul*, Aprilie 1941

3) *Gând Românesc*, an. I, nr. 2.

4) *Mărturisiri*. Revista Fundațiilor Regale, Decembrie 1941.

prin actualitatea ei, iar ultima prin elementele de simetrie prea voluntare. Într'adevăr într'un roman social de genul acesta autorul trebuie să ia neapărat o atitudine. Procesul social al penetrării dintr'o clasă într'alta, asimilarea și amalgamizarea indivizilor într'un mediu nou, poate rezerva surprize multiple. Autorul — care, fie zis în treacăt, nu a exploatat în deajuns virtualitățile de interes ale acțiunii din acest punct de vedere, povestirea lănczând pe alocuri și menținându-se pe tot parcursul cam monotona — a ales un caz cu desnodământ fericit. „L-a ales” este un fel de-a spune; în realitate sfârșitul s'a impus în chipul cel mai logic din chiar concepția morală. Dar viața este departe de a fi logică sau morală, iar arta literară nu este decât o transpunere a ei de pe planul social sau moral pe cel estetic. Am fi totuși nedrepti cu scrisul părintelui Agărbiceanu, dacă l-am analiza numai pe planul raporturilor cu alte domenii spirituale. Construit dela început până la sfârșit, cu excepția unor scene dialogate, pe-un lung monolog interior al Anei, romanul, deși pierde prin acest procedeu din vioiciune, se termină prin conturarea perfectă a eroinei, care se alătură bogatei galerii de figuri din societatea ardeleană, create de puternica viziune epică a prozatorului. Influența romancierilor, descoperiți și cetiți în tinerețe, despre care ne mărturisește că „citirea lui Balzac, Flaubert, Zola, Tolstoi, Dostojevski, Gogol, Gorki, a fost pentru mine ca o lovitură de măciucă, după care am rămas un răstimp zăpăcit, desorientat, înfrânt”,²⁾ se simte adânc în procesul de creație, mai ales dacă adăugăm și bogata frescă de personaje secundare din ambianță: soții Frunzescu, consilierul Zamfir, directoarea și profesoarele liceului, diferitele prietene etc., asupra cărora nu mai stăruim.

Într'unul dintre cele mai valoroase studii ale sale, G. Ibrăileanu disociază în arta romancierilor creația de analiză. Studiul, cu multe exemplificări din literatura mondială și argumentând pentru superioritatea creației față de analiză, era în realitate o pledoarie pentru scrisul lui Proust, superioară analiză, adâncă și fluidă până a se integra în însuși cursul vieții, din care se desprindeau vii diferitele personaje. Mai rezulta din procedeele comparative întrebunțate de critic, o superioritate psihologică a analizei față de creație, care ar fi posibilă și la popoare mai primitive ca mentalitate și la scriitorii mai tineri, neapelați în deajuns asupra confruntării experienței cu propriul suflet. Romancierul analitic ar presupune deci un tip evoluat sufletește, la care inhibiția intelectuală ar forța transcrierea din spontaneitatea primordială într'o zonă superioară de reflexivitate. Tot acolo, vorbind despre concepția literară a scriitorilor, care determină genul operii, școala literară, atitudinea față de subiect, caracterul specific al compoziției și stilul, exemplifica din literatura română și cu scriitorii ardeleni: Slavici, Rebreanu și Agărbiceanu, care mai mult moralști (nu moralizatori!), decât estești, concep realitatea mai mult în raporturile, decât în aspectele ei. Totuși marii creatori au fost mai puțin artiști. Scrisul unui Balzac, Dostojevski sau chiar Proust are obscurități și lungimi, iar stilul lui Tolstoi bunăoară „era greoi, cacofonic și plin de repeșiri”.

Arta literară — ceea ce nu este identic cu arta de-a scrie frumos — din proza părintelui Agărbiceanu, a ajuns cu ultimele volume la deplină maturitate. Aminteam mai sus de unele elemente de simetrie voluntară. Romanul de fapt are două momente, două faze bine distincte: lupta Anei Muja în mediul școlar până la adolescență și lupta în

sânul familiei Frunzescu până la căsătoria cu inginerul Marinescu. D-l Rebreanu a separat tranșant o tematică similară în „Glasul pământului” și „Glasul iubirii”. La părintele Agărbiceanu trecerea este dozată cu multă finețe, cu subtile analize și surprinderi de atitudini și comportări nebanuite. Teza morală străbate biruitoare, deși austeritatea și simțul practic al eroinei — pe tatăl ei reușește să-l plaseze ca apod la tribunal — par pe alocuri contrariate de reacțiile ei spontane și instinctive, retractate și ele până la urmă; gingașe palinodie în care feminismul și nesiguranța rezultată din transplantare își dau pe rând replica într'un climat sufleteș plin de originalitate și surprize. Am susține chiar că aceste surprize ne despăgubesc de lipsa unei acțiuni, motivată dinafără. Un parabolism subtil între obstacolele ivite în satisfacerea ambiției și între cele ce se opun iubirii completează impresia de stăpânire deplină a mijloacelor literare. Sunt paginile unui încercat moralist acela în care reușește să condenseze frământările sufletești ale Anei, când trebuie să scrie epistola hotărâtoare lui Marinescu; pagini în care iubirea născândă, instinctul feminin, orgoliul de clasă jignit și-o nuanță de frivolitate combină o reușită interferență sentimentală: — „Ana Muja își simțea inima grea pentru că scrisoarea inginerului se deosebia de toate cele de mai înainte. Nu știa prin ce simț anume cunoștea, dar era sigură că omul fusese supărat când i-a scris și că motivul supărării era cel mărturisit de el: lipsa ei. Conștiința aceasta deșteptă în ea o simțire nouă, cu care părea că pipăie o legătură misterioasă între ea și el, ceva ce n'o mai lăsa să fie indiferentă, dar, în aceeași vreme, nici să se mai simtă sigură.”

Incepu să simtă că tânărul acela avea un preț înaintea ei și odată cu tristețea se aduna în sufletul ei și un val imperceptibil de căldură, — o înviore care părea că are gust; era de o dulceață nouă, imaterială. De sigur că nu-l putea lăsa să o judece greșit! Li va răspunde numai decât!

Dar când luă hotărârea să-i răspundă îndată, nu bănuia că se va afla la întâia ei epistolă scrisă cu greutate. Pentru că simțea nevoia nu numai să-i explice lipsa ei dela Predeal, ci să-l lămurească și asupra adevăratei sale situații. De peste un an nu-i mai fu greu să descopere înaintea nimănui poziția socială a părinților săi. Dar acum îi era greu. I se părea că se pregătește să sape o prăpastie între ea și inginer. Mândria și vanitatea din anii cruzi ai tinereții puse din nou stăpânire pe ea și începu să regrete că n'a primit propunerea consilierului Zamfir de a merge în excursia aceea în Italia. Cât de ușor i-ar răspunde azi! Cum s'ar răzbuna și pe cele două femei! Și-a schimbat pe neașteptate hotărârea pentru că numai în clipa din urmă a aflat de posibilitatea de-a merge în excursia aceea! Cât de uluite ar rămănea cele două femei! Și cât de încurcat însuși inginerul! Cu cine va fi plecat în Italia?

Dar răscolirea pornirilor ei din tinerețea crudă nu fu de lungă durată. Nu! Nu regreta că nu l-a ascultat pe Zamfir. Ar fi fost o condamnare la moarte pentru ea. Se revoltă cum i-a putut trece prin cap un astfel de gând”.

Dacă timpurile de dinamism social, în care înălțările și prăbușirile sunt așa de frecvente și uneori așa de tragice, favorizează apariția unor tipuri bizare, fixarea literară a lor este dintre cele mai dificile. Partea general omenească din caractere trecând oarecum în umbră, un empirism estetic lasă larg deschis câmpul șovăielilor și dibuirilor. Labilitatea socială se traduce printr'o labilitate psihologică. Cu atât mai mare este meritul creatorului, care construiește eternul din vremelnice.

P. DRĂGHICI

2) V. Mărturisirii.

Directorul revistei expune în concisa prefață: impunerile apariției, obiectul, metoda de lucru și scopul revistei.

Proiectată „ca organ al unui Institut de Istoria literaturii române”, apare azi „ca un instrument de lucru” al activității desfășurate de Seminarul de Istoria literaturii române moderne. Volumul este închinat amintirii profesorilor Gh. Bogdan-Duică și N. Drăgănu. Dedicăța nu este un simplu act de curiozitate, ci afirmarea împedecă a unei continuități ideologice. Spiritul erudit trăiește puternic în paginile acestei reviste universitare.

Informația verificată conștiincios este epuizată până la limite ultime, iar afirmațiunile își găsesc motivări și sprijin în bogatele anexe documentare ce însoțesc studiile. Adversar al impresionismului în materie de istorie literară (să fie o aluzie la ultima istorie literară a D-lui Gh. Călinescu?), directorul revistei afirmă trebuința unei orientări noi.

Apariția revistei este și o „dovadă că, departe de a ne prăbuși sub durere, noi ne continuăm activitatea îndrumată de aceleași preocupări: socotim astfel că unei propagandă torense, subtilizând în retortele sale adevărul și umanitatea, nu i se poate răspunde decât subînșind cu toată tăria demnității adevărului și demnitatea umanității”.

Cuprinsul revistei este împărțit formal în: Studii, Note și Documente, Recenzii. În afară de această împărțire, distingem directive și probleme centrale. Accentul nu cade pe valorile artistice, ci pe cele ideologice. Aspectele literaturii noastre sunt rezolvate din punctul de vedere al relațiilor și raporturilor lor, fie cu literaturile străine (Vezi: *D. Popovici*, Studii franco-române), fie, urmând linii interioare, în cadrul autohton (vezi: *I. Verbină*, Aspecte din lupta junimistă în Transilvania sau *I. Breazu*, Duhul Zamfirescu și Transilvania).

Problema centrală o formează literatura transilvană. Exceptând studiul amintit al lui *D. Popovici* și pe cel al lui *N. Lascu*: Alecu Beldiman traducător al Odiseei, celelalte studii sau note mai însemnate sunt în legătură cu probleme de istorie literară locală: *I. Verbină*, Aspecte din lupta junimistă în Transilvania; *I. Breazu*, Duhul Zamfirescu și Transilvania; *O. Boitoș*, Memoriile lui George Barițiu; *I. Verbină*, Dela Pfennigmagazin la Foiașă Duminicii și Icoana Lumii; *O. Seridon*, Revista română și George Barițiu; *I. Breazu*, Noi contribuțiuni la pătrunderea Junimismului în Transilvania.

Principiul enunțat de *D. Popovici* în prefață este respectat. „Studii literare” apar ca o revistă de istorie literară națională și de literatură comparată pe bază românească.

Studiul semnat de *D. Popovici* subliniază importanța pentru literatura română a profesorilor și publiciștilor francezi veniți în țara noastră, după revoluția dela 1848. Auguste Gruson, Vaillant, Francis Robin, Ulysse de Marsyllac și Ange Pechméja ne sunt prezenți ca popularizatori ai literaturii franceze la noi, propagatori ai literaturii noastre în străinătate, agenți ai unei cunoașteri reciproce între cele două literaturi. *D. Popovici* continuă cu aceeași metodă din „Ideologia literară a lui Heliade Rădulescu”, să ne desvăluie și explică aspecte inedite, menționate doar vag în istoriile literare.

Erudiția merge până la amănunte și curiozități care nu prezintă interes pentru înțelegerea și dezvoltarea literaturii. „Eoptica” lui Vaillant sau „Octo-rizie ou le grec réduit à

huit racines” de Francis Robin sunt din această categorie. Ulysse de Marsyllac se bucură, pe drept, de o mai atentă cercetare. „Professor, conferențiar, ziarist, popularizator al literaturii franceze printre Români”, opera lui este studiată sub semnele vremii. Articolele publicate de el în: „La Voix Roumaine”, „La Voix de la Roumanie”, „Le Pays Roumain”, „Le Journal de Bucarest” ni-l arată om al timpului, admirator al lui Musset, Balzac, Renan. Rolul pe care și-l atribuie de a face cunoscută România în țările apusene, îl determină să scrie studiile; „Lettres sur la Roumanie” și „Etudes sur la Roumanie”. De sigur, părerile critice ale lui Marsyllac asupra scriitorilor: Pantazi, Bolintineanu (comparat cu Lamartine) și Alecsandri sunt exagerate. Această exagerare poate fi explicată nu numai prin amabilitatea franțuzească, dar și prin temperamentul lui literar. O altă afirmațiune a lui *D. Popovici*, credem că ar fi trebuit mai pe larg explicată: Prin acțiunea de purificare împotriva exceselor realiste și a exploatarea temei poetice în poezie, Marsyllac anticipează pe Maiorescu în lupta pentru literatură.

Ange Pechméja, admiratorul autorului „Florilor râului”, îndatorează literatura noastră prin traducerea în franțuzește a unei părți din romanul „Ciocoi vechi și noi” al lui Filimon și mai ales prin traducerea din poezia populară română. Citez din anexe:

„Si tu rencontrais	Du mont à la plaine ;
Une vieille mère	Courant en pleurant
Qui par là bas erre	Aux champs s'égarant
Des champs aux forêts,	Et d'un mot pressant
Les reins ceints de laine ;	A tous s'adressant
Courant, l'âme en peine	Pâle et hors d'haleine ;

Studiul aduce o contribuție luminoasă pentru explicarea raporturilor franco-române din secolul trecut. Fiind o continuare a preocupărilor pe care le are în ultimele lucrări, marchează un pas spre o sinteză ultimă. În afară de acest studiu, mai seamnează două interesante note: Pope și Conachi; Ienăchiță Văcărescu și cronica mondenă a timpului, precum și majoritatea recenziilor. Remarcăm decapitarea lucrării lui Popadopol: „Poezii Văcărești” și preocuparea de a semnala studiile străinilor asupra literaturii noastre (U. Cianciolo, Poesie scelte di M. Eminescu și M. Ruffini, La scuola latinista rumena).

Pătrunderea Junimismului în Transilvania este cercetată de *I. Verbină* cu toată competența, utilizând cu îndemnare o impresionantă bibliografie, pentru a ilustra în ce fel Junimismul și-a cucerit primele sale poziții în Ardeal, cu sentimentul și concursul Ardelenilor. Dar studiul acesta are și o altă importanță. Este o documentată punere la punct, bine venită, a insinuărilor lui L. Göbl Găldi care „a riscat afirmația că șefii spirituali ai Junimii, Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi, au dus o luptă de exterminare împotriva valorilor din Ardeal și s'au opus participării efective a Ardelenilor la Renașterea României”. Pornind dela legăturile pe care Maiorescu le are cu Ardelenii, autorul largiște frontul luptei junimiste, enumerând și pe ceilalți junimiști, intru cât, pe bună dreptate. Junimea nu era numai Maiorescu „Hotărâtoare a fost activitatea lui Iacob Negruzzi, care a năzuit, într-o mai mare măsură decât colaboratorii săi, să întrețină

1) Vol. I. Director *D. Popovici* Sibiu, 1942, pg. 356.

în Ardeal cultul valorilor junimiste, iar la Iași să creeze o atmosferă prielnică talentelor ardeleni". În afară de Iacob Negruzzi, un rol pentru pătrunderea junimismului în Ardeal și victoria lui finală aici, au avut și colaboratorii ardeleni ai Convorbirilor literare: Slavici, Miron Pompiliu, Ioniță Scipione Bădescu, I. Pop Florentin precum și societățile literare române din Transilvania. Fără să micșorăm aportul pe care l-au adus în această luptă redactorii și colaboratorii ardeleni ai Convorbirilor literare, noi credem că victoria se datorește și „progresului adevărului”. Ne amintim de un citat din studiul lui Maiorescu: „Odată ideea ajunsă la cunoștința oamenilor eminenți, ea este așezată în domeniul ei predestinat și cu cât a fost mai violent atacată până atunci, cu cât a fost mai rău înțeleasă, cu atât renașterea ei este acum mai puternică”. Mișcarea generală de flux și reflux a latinismului, enunțată de D. Popovici în „La littérature roumaine de Transylvanie au dix neuvième siècle” completează afirmațiunile din „Progresul adevărului” și este valabilă și pentru Junimism.

În legătură strânsă cu studiul lui Verbină considerăm și Notele lui I. Breazu: Noi contribuim la pătrunderea Junimismului în Transilvania, în care se arată importanța pe care a avut-o în promovarea Junimismului societatea România Jună din Viena, prin I. Pențu și societatea literară Petru Maior din Budapesta. Sunt publicate scrisorile lui Panțu către fratele Răseanu, și ale lui Titu Maiorescu către membrii comitetului Petru Maior.

Tot I. Verbină ne arată ca un semnificativ epilog venirea lui Gh. Panu în societatea Junimea, după ce publicase o critică asupra unei conferințe ținută de Maiorescu.

O dare de seamă germană despre traduceriile lui Jor-dache Slătineanu și „Dela Pfnéngmagazin la Foaia Duminecii” sunt alte două Note, de o importanță mai mică, ale lui Verbină.

„Alec Beldiman traducător al Odiseei” se intitulă studiul lui Nicolae Lascu. Informațiuni disparate oferite de istoria literară sunt puse de acord cu texte ce ne-au rămas din traduceriile românești ale Odiseei, pentru a le stabili paternitatea. Atribuind lui Alec Beldiman aceste traduceri, le fixează între anii 1795—1805, înaintea traducerilor lui din franțuzește. În anexă sunt reproduse Cartea IV-a și a XI-e-a, după un manuscris existent la Muzeul Brukenthal din Sibiu.

Ultimul studiu, dar și cel mai amplu, deosebindu-se prin originalitatea inteligentă a interpretărilor, este al lui I. Breazu: Duiliu Zamfirescu și Transilvania.

Fără să ia apărarea scriitorilor ardeleni, atacați pe nedrept de Duiliu Zamfirescu, stilul viril al lui I. Breazu poartă încă urme din răsunetul acestor lupte de odinioară, aducându-ne aminte de vigozitatea lui Ilarie Chendi. Caracterizând pe Duiliu Zamfirescu „încălinat spre energie și acțiune, spre valorile luminoase și armonioase ale existenței”, credem că autorul a plecat dela o imagine flutată a scriitorului care era destul de manierat. Curba evolutivă a scri-sului romancierului pornește dela lirismul romantic al nu-velor spre un realism artistic, atingând unele puncte înaintate ale artei analitice. Peste tot însă stăpânește o atitudine vanitoasă în înțelegerea vremurilor și locurilor. Vanitatea îl duce, după cum afirmă I. Breazu, la excesele din polemicele cu scriitorii ardeleni și la cunoscutul discurs „Poporanismul în Literatură” caracterizat lapidar de Maiorescu, în jurnalul său intim: „neghiobie”. Duiliu Zamfirescu

nu a fost un energie în realitate, ci doar în propria sa închipuire. Pseudonimul aproape donchijotesc „Don Padil” pe care și l-a ales, îl caracterizează suficient. Deosebim dela început aceste slăbiciuni omeneste de calitățile reale ale scrisului său. Le-am menționat fiindcă ele contribuiesc să explice neînțelegerile pe care le-a avut cu ceilalți scriitori, începând cu îndrumătorul și sprijinitorul său, Titu Maiorescu și terminând cu poetul Octavian Goga.

Transilvania nu a fost cunoscută în mod direct de Duiliu Zamfirescu. Prin Roma, prin cultura antică, a ajuns să se ocupe de Transilvania „unde era convins că tiparele latine ale rasei, s'au păstrat mai pure”. De sigur, nu era un drum normal al cunoașterii. În romanul „Îndreptări” caută să facă din această provincie un ideal de regenerare morală. Între această dragoste și estimare literaturizată a Transilvaniei și polemica pe care a avut-o cu scriitorii ardeleni este un contrast, pe care I. Breazu îl motivează imparțial. Studiul său explică nu numai neînțelegerea pe care Zamfirescu a avut-o față de conținutul operii lui Slavici, Coșbuc, Goga și Agârbiceanu, dar și disprețul pentru graiul întrebuițat de acești scriitori. Precizând că problemele fuseseră puse greșit în legătură cu graiul, Breazu lovește direct motivele acestei neînțelegeri, socotindu-le mai de grabă probleme de stil. Nu faptul că: „scriitorii ardeleni se întemeiau pe limba obștească, iar Duiliu Zamfirescu lua de bază limba clasei culte din România” a fost cauza neînțelegerii lor. Limba aceasta era necesită, în defioitiv, pentru fiecare din ei, de fondul operii. Felul în care concepeau idealul artistic era cu totul deosebit. Studiul asupra raporturilor pe care Duiliu Zamfirescu le-a avut cu Transilvania deschide perspective vii asupra unui peisaj literar, apropiat de vremurile noastre.

Nu putem termina sumara cronică, mai mult de prezentare, decât de discuții, fără a sublinia hărnicia lui O. Boitoș în contribuțiunile pe care le aduce, în sens monografic, la lămurirea profilului sufletesc al lui George Barițiu pe care îl conturează în trăsături sigure. Prilejul este folosit și pentru a rezolva paternitatea biografiei lui Gh. Barițiu, publicată de Corneliu Diaconovich. „Credem — scrie O. Boitoș — că problema paternității acestei biografii se lămurște prin manuscrisul „schei biografice” care se găsește în colecția de manuscrise din Biblioteca Asociațiunii „Astra” din Sibiu. Acest document este scris de însuși George Barițiu și el poartă pe întâia filă, fără alt text, următoarea însemnare pe deplin edificatoare: „1885 Iunie 29 n. Biografia mea scrisă de urgentă în opt zile, parte mare după documente și din memoria”. Urmează descrierea manuscrisului, aproape identic cu tipăritura lui Diaconovich din 1892 în același loc din colecția de manuscrise a Asociațiunii „Astra”, Boitoș a mai găsit două caiete de însemnări din viața lui Barițiu, completând informațiunile din lucrarea tipărită și aducând amănunte intime din viața de familie a acestuia. Textul, având titlul: „Însemnări din viața mea căsătorită” este reprodus cu ortografia și punctuația unificate și modernizate.

Revista *Studii literare* ocupă un loc meritat alături de publicațiunile Institutului de istorie literară și folklor din București, condus de D. Caracostea. Aduce în plus preocupări de istorie literară locală, iar metodele de cercetare o integrează perfect în mișcarea științifică similară, de specialitate.

MIHAI NANU

„Recital de pian” de Sandu Tzigara-Samurçaș, sau, despre traducerea Muzicii în Poezie

Un poem muzical poate prelungi, în timp și spațiu, emoția interpretării pianistice. E mijlocul ales de d-l Sandu Tzigara-Samurçaș.

Ca atare vom privi deci acest volum de poeme: ca interpretări și impresii muzicale. Nu din punct de vedere literar. Și „motto” ce precede fiecare bucată — câteva măsuri din compoziția corespunzătoare — poate să arate că într-adevăr aceasta ar fi și intenția autorului. Intenție mai mult muzicală decât literară. Fiindcă traduce și dă altă haină materială unei emoții care tot o emoție muzicală rămâne. Odată ce sensibilitatea unei arte poate găsi o „simetrică” în alt domeniu de exprimare, aceea „simetrică” poate fi numită artă, desigur. Chiar și atunci când „emoția” însăși se transformă, devine independentă de arta din care provine, dacă rămâne emoție, rămâne artă.

Și pentru a căuta atitudinea muzicală ori felul de a „transpune” această artă vom face doar atât: să discutăm unele interpretări. Să vedem raportul dela muzică la cuvânt, fără a ne preocupa de ceea ce reprezintă poemele în domeniul literar. Sensibilitatea ce s'a condensat în ele ne ajunge pentru a fi o garanție. Rămâne de văzut „comuni-cativitatea” ei, fie că ar fi literatură, fie că ar fi tot muzică, în cuvinte.

Tema și variațiunile în Mi de Händel sunt mai mult descriptive — o urmărire a dezvoltării muzicale (ca și Preludiul în La minor de Bach). Oarecum obiectiv și contemplativ:

„Ca ramuri în bătaia vântului
Se'ndoaie mlădioasă suflarea cântului”

pentru a da apoi, din aceeași temă, variațiunile:

„Sub alte măști aceeași privire,
Marame străine pe-aceeași simțire”.

Deci caracterizări, plastice, ale piesei muzicale.

Pe când Pastorală de Scarlatti sugerează mai direct peisajul — convențional conform modei epocii, — un peisaj care miroase a vopsea proaspătă, ca scos dintr-o cutie de jucării. Era de sigur o modă „pastorală”, dar piesa e totuși ceva mai puțin cromolitografică decât o descrie d-l Tzigara-Samurçaș. E toată vie și simțită, așa cum d-sa n'a găsit decât caracteristicul tril final, care dă o grație mai vie și mai autentic poetică Naturii:

„Mesteacănul tremură triluri de-argiut,
Tăcând”.

Deseori, atmosfera unei piese sau sentimentele — subiective — ce le-a însoțit, sunt sugerate, concentrate numai în câteva versuri dintr'un poem întreg: Primele și ultimele rânduri din Menuetul de Rameau sublimă toate gândurile care s'au depănat între ele — poate regrete de-a nu fi trăit în liniștea parfumată a acelor vremi, regretul atâtor gânduri și pasiuni ce s'au stins, tăcute, atâta vreme, sub masca surăzătoare a gingășiei...

Sau, interpretări elegiace, pur subiective, cu câteva versuri ce dau „esența” și atmosfera piesei muzicale. Un rezumat al Impromptu-ului în La bemol de Schubert:

„Unde-i cântarea privirilor ce se caută?”

Sau al Mazurcii op. 33 de Chopin:

„Cîripesc deodată toți lăstunii
Din cuibul copilăriei mele” ...
... „Vis de primăvară, te aștept!”

Ceea ce e în jurul acestor versuri se găsește mai puțin „spus” și sugerat în muzică, chiar mai puțin în spiritul lui Schubert ori Chopin.

Muzica e arta care are privilegiul de a modifica oricum raportul „cantitativ” dintre formă și conținut. O unică stare sufletească poate fi cântată în pagini întregi (atâtea Preludii de Bach!), fără să crească, să scadă sau să se schimbe, ori zeci de scripșiri ale inchipuirii, zeci de îndoieli și suferinți se învâlmănesc în câteva măsuri. Fiecare notă poate isbucni ca o lumină, din instrument, ca să fie înăbușită de durere când se stinge.

Muzica exprimă, prin excelență, „inefabilul” simțirii omenești. Cu atâtea nuanțe și în atâtea feluri același lucru, cu o aceeași notă repetată exprimă atâtea sentimente. Dacă poezia nu poate să materializeze inexprimabilul atât de bine, este tocmai pentru că vorbele sunt legate de reprezentări inflexibile și reprezintă noțiuni precise. Dar, cel puțin poate să-l sugere prin imperecheri de sonorități, prin imagini rezultate din imperecheri de reprezentări. Dar nu se poate urmări muzica notă cu notă prin vorbe. Fraza muzicală nu e frază vorbită, deși urechii poate să-i pară astfel, sunetele nu sunt noțiuni, cuvinte ori silabe. Idei, în nici un caz. O frază muzicală poate spune mai multe despre inima omului decât o epopee, o notă mai mult decât un poem, tocmai fiindcă este dincolo de ceea ce poate judecata să prindă și să lege de „înțelesuri”. Tot așa, o piesă întreagă poate conține un mic sentiment — tocmai de aceea mai cu neputință de exprimat în vorbe, fiindcă fiecare cuvânt arospe e legat de o reprezentare, și nu se pot înșira multe reprezentări fără a obține schimbări de nuanțe afective. O reprezentare e trebuie să fie legată de afectivitate. Dar cea unică stare sufletească poate fi sdăncită, prin nuanțe muzicale (de modulații, armonii, etc), dincolo de granițele înțelegerii. Comunicarea e dela suflet la suflet și judecata, exprimarea prin cuvinte, nu-i folosesc. De aceea ceea ce se poate spune despre o asemenea piesă muzicală trebuie să fie pur subiectiv, deci nepotrivit muzicii — nu se pot spune două fraze fără o fluctuație de stare afectivă — decât cu geniale excepții rare, ale unor intuiții și sensibilități deosebite. Tot de aceea d-l Tzigara-Samurçaș a trebuit să se mulțumească să descrie muzica, — plastic și ingenios, dealtfel, — și nu conținutul ei, în acest gen de piese (Händel, Bach).

Uneori devine tot subiectiv — și fără „versurile esențiale” pe care le găsim alteori și care permit îndată recunoașterea „atmosfera sentimentale” din piesă. Aceasta e pentru că muzica nu se mai desfășoară alături cu alte sentimente, ci e o creație pur arhitectonică. Sentimentul nu e unic, dar este numai „sentimentul muzical”, care nu poate avea corespondență și explicație exprimeabilă decât tot în muzică. Din această pricină Andantele din Concertul Italian de Bach, Coralul de Franck și Sonata de Enescu rămân mărturie doar ale unei sensibilități față de „muzica pură”.

A traduce muzica înseamnă a găsi o altă cale de a-i materializa emoția, de a căuta un alt tip în care impon-

derabilul și inexprimabilul să aibă loc fără să se deformeze. De aceea, mai deseori și mai ușor se poate „poetiza” — se poate traduce — numai atmosfera, numai sentimentul predominant dintr-o piesă, fără a risca o desfigurare. „Versurile esențiale” care le-am pomenit ilustrează cu indestulare muzica din care pornesc. Și poemele scurte (care desigur că nu sunt scurte numai fiindcă piesele sunt mici), cum ar fi două din Preludiile de Chopin, sunt sugestii pregnante și adânci ale celor două aspecte ale operei Poetului:

Preludiul IV, deși interpretarea e mai serafică, mai candidă decât piesa, iar finalul nu e întocmai solemn ca acordurile grave de orgă ce o încheie, totuși rămâne foarte „Chopinian”:

„Palide petale cad luate de vânt.
Pe buze freamătă un singur cuvânt.

Intrebă sub gene tremurânde:
Logodna sufletelor când e?

Coboară în piept ecoul primăverii,
Murmură încet, să nu te sperii...”

Iar al XX-lea, un coșmar într-o noapte de furtună, cu goană, clopote, vânt de toamnă... întocmai halucinațiile chopiniene:

„Cavalcadă în noapte: foșnesc frunze de-aramă,
In goană, copitele lovesc octave.
Se sbate în furtună instelata maramă,

Cu degetele 'nfipse în coamă,
Vijelios te-avântă,
Urlă, cântă!”

Dar iată că sunt și obiecțiuni de făcut: uneori lipsește „participarea” la muzică — absolut necesară, de exemplu, la Chopin. Preludiul XV e iarăși o înfiorătoare vedenie: în penumbra, cântecul așteptării încordate, îngrozite, dar liniștite. Parcă se simte, din melodia aproape ca o rugăciune, groaza ce se apropie, întunecată. Încet, vine, se deslănțue, înfricoșată, furtuna de spectre... O clipă de liniște, dar se întoarce. Imprecațiuni sau rugă fierbinți o fac să se îndepărteze. Și cântul așteptării senine își face loc, calm, curat, fără teamă. A spune „Solemn sgudue tunetul” nu înseamnă a-l face prezent, a-i simți amenințarea. Rămânem la distanță, și ne poate părea inexplicabil tot ce se spune. Când „vezi” sentimente, dela distanță, le înțelegi și le explici mai greu decât dacă te apropii de ele și le trăiești singur.

Sugestia nu e deloc completă, deci. De pildă, și în Studiul al XII-lea, p. 10, se întâmplă cam același lucru, și în Preludiul 24, unde nu se simte furtuna de sbucium prin care zboară, asvârlit, cântecul de desnădejde.

Convenționalismul unor interpretări curente a reușit totuși să se strecoare, alterând astfel sensibilitatea pur muzicală a poemelor. Nu e neapărată nevoie să amintești de ploae în Preludiul XV, dacă așa spune legenda (cu atât mai mult că Poultales, de pildă, spune că al VI-lea ar fi vestita „picătură de ploae”, și nu al XV-lea). Sau, poate, în „Malaguena” de Albeniz ar fi putut să se găsească ceva mai impresionant, mai sugestiv pentru ritmul și sonoritatea

orbitoare a muzicii decât un dans. Iși au sensul lor, dar de ce să fim sclavii convenționalismului?

E drept că la Beethoven dezvoltarea muzicală este și proces psihologic, și poate e singurul autor în care să se poată da un „sens” acestei dezvoltări, motivelor, etc. Cu atât mai mult că el prea rareori și-a dat seama. (Wagner o face intenționat, și de aceea se întâmplă să nu reușească). Însă „tematica psihică” a lui Beethoven nu e complicată. De aceea poate sunt cam prea multe idei, prea multe teme în cele două Sonate interpretate de d-l Tzigara-Samurcaș. Fără îndoială că sunt mult și autentic în spiritul Beethovenian, dar mai complicate.

D-sa mai vorbește deseori de bătăile tâmpelor, ale inimii, sau alte lucruri sugerate de ritmul muzicii. Dar uită că, de cele mai multe ori, muzica provine dintr-o „celulă ritmică” și că, deci, de tot atâtea ori, a pomeni de ritm poate fi inutil. Muzica de natură ritmică își are caracterul ei care pot fi alfel sugerate. Desigur că, în Beethoven de pildă, sunt „bătăi”, cu semnificații speciale.

În alte poeme, d-l Tzigara-Samurcaș, pentru a nu risca să devie un traducător de note prin cuvinte — adică de a snihila ceea ce e artă și a face un lucru imposibil — a preferat să devie subiectiv. Printre versurile care erau într-adevăr dictate de caracterul muzicii s'au împrăștiat impresiile sensibilității pur personale: Schubert, Schumann, Mazurca, Valsul de Chopin (de o sensibilitate atât de elocventă), sau chiar poeme oarecum „descriptive”, ca Moussorgski sau „Primăvara” de Grieg, în care muzica e atât de proaspăt sugerată în „versurile esențiale”:

„Pe zăpada clapelor,
Zâmbetul pleoapelor,
Cu șoptitul apelor”.

Debussy a pictat cu sunete, așa cum alții au pictat prin culori. Cu sunete, produce urechii și sufletului aceleași impresii pe care le pot face culorile lui Derain. Cum nu se poate spune prin vorbe tot ce se simte și se vede într-o pictură sau în sclipirile de lumină ale soarelui în ploaie, tot astfel nu se poate spune tot ce se aude în „Jardins sous la Pluie”...

E o sclipire de culori — sclipire de cuvinte — care caută să echivaleze sclipirile sonore, tema copilărească și delicată a lui Claude, în poem. E, poate, reușita cea mai mare a d-lui Sandu Tzigara-Samurcaș. Poate sunt cuvinte „mai puțin debussyste”, poate sunt culori mai puțin transparente, pe alocuri, dar Debussy se recunoaște:

... „Mângâie petalele florilor
Rânite de lacrimile norilor”...
... „Soarele cel de ploaie
Vioaie”...
... „Pe lira lui
De lumină
Umbă hai-hui
Umbra cântului
În surdină”... etc.

Muzica devine lumină, cuvântul devine muzică. Când limita dintre arte lipsește, când ele se înlocuiesc, traducerea unei arte în alta e împlinită.

DORIN SPERANȚIA

INSEMĂNĂRI ȘI RECENZII

Licu Pop : Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu

Personalității multilaterale a lui Titu Maiorescu i s'au închinat în ultimii ani, cu prilejul centenarului nașterii, o serie de lucrări de seamă, menite a limpezi aspecte ale gândirii sale și a încheia o iconă reală a valorii sale în cultura românească. Printre aceste lucrări se înscriu în primul rând tipărirea „Insemnărilor zilnice” ale criticului, urmate de monografia vastă pe care — îndemnat de afinități spirituale — i-a închinat-o d-l Eugen Lovinescu, apoi paginile rezervate diverselor domenii ale activității sale în Istoria Filosofiei Moderne, vol. V, precum și o serie de articole omagiale apărute în revistele anului 1940.

Am pomenit intenționat în această înșirare de titluri volumul V din Istoria Filosofiei Moderne, dedicat filosofiei românești, fiindcă ni s'a părut excesiv de restrâns spațiul rezervat acolo personalității lui Titu Maiorescu, în cadrul diverselor capitele care se ocupă de manifestările filosofice dela noi.

Această... ușurință în tratarea preocupărilor filosofice ale unei personalități cardinale în cultura românească, vine să o suplinească astăzi — în domeniul estetic — lucrarea de o minuțioasă analiză științifică a profesorului Licu Pop, apărută la începutul acestui an, în seria publicațiilor grupării intelectuale „Thesis” din Sibiu.

Printre o expunere lipsită de nebuloase artificii de expresie, atât de obișnuite în scrisul contemporan, d-l Licu Pop desprinde din opera critică a lui Maiorescu ideile călăuzitoare în materie de estetică și critică literară ale acestuia, aplicate în cercetarea contemporanilor, sau înfățișate în articolele sale de critică pragmatică, le sistematizează urmărindu-le filiațiunea și geneza și integrează pe Titu Maiorescu în familia esteticienilor idealști germani: Kant, Schopenhauer, Hegel și Th. Vischer, sub semnul ideilor cărora și-a desăvârșit pregătirea sa filosofică.

În contrast cu concepțiile critice ale înaintașilor sau contemporanilor săi din țară, (Heliade, Kogălniceanu, Dobrogeanu-Gherea), care se întemeiau pe o confuzie de valori, ideea de temelie a esteticii maioresciene este: autonomia celor trei valori cardinale ale culturii: adevărul, binele, frumosul, fiecare angajând în mod deosebit sufletul nostru”, subliniază d-l Licu Pop în primul capitol al lucrării sale, intitulat „Gândirea estetică a lui Titu Maiorescu”. Această separație a planurilor, această nouă perspectivă de prețuire a unei opere literare, îl face pe Maiorescu să ia apărarea comediilor lui Caragiale, fiindcă: „individul purificat de exigențele utilitariste ale vieții stă în fața obiectului artei, intuind, dincolo de aparența lui mărginită, un cuprins substanțial, prototipul nebiruit de limitarea spațiului și timpului”; el „trăiește în fața acestor „forme esențiale și persistente ale lumii” (Schopenhauer) o emoție impersonală”.

Ci aceeași migăloasă grijă de a surprinde în fiecare nuanță de expresie a lui Maiorescu fundamentul concepțiilor sale estetice se ocupă apoi d-l Licu Pop de raportul dintre artă și morală și artă și naționalitate, în critica maioresciană, aducând limpezi binevenite, întemuiate pe o serie de numeroase citate din opera sa, care nu mai îngăduie perspective false, atât de frecvente în lucrările cercetătorilor grăbiți.

În celelalte capitele ale lucrării: „Aspectul dual al frumosului în estetica maioresciană”, „Clasicismul lui Titu

Maiorescu” și „Personalitatea lui Titu Maiorescu”, autorul își deschide drum, cu îndemănare, printre ideile uneori aparent contradictorii din opera criticului, netezind, după minuțioase raportări la texte, semnele de întrebare care păreau că mai stăruie încă în critica sa.

D-l Licu Pop nu adoptă în lucrarea D-sale calea comodă dar neștiințifică a glorificării fără rezerve și a extazierii fără discernământ critic în fața unor idei de seamă, intrate azi în patrimoniul comun al culturii noastre. Cu o probitate științifică demnă de laudă, D-sa scoate în relief și scăderile întâlnite în critica maioresciană. Așa, de exemplu, nu-i scapă dezinteresul lui Maiorescu pentru muzicalitatea versului, pe care marele critic o socotește problemă de ordin secundar, într-o vreme când această muzicalitate făcea obiectul preocupării tuturor esteticienilor de seamă contemporani lui Maiorescu. Înțelegem însă această atitudine prin raportarea părerilor criticului — definit drept un clasic, în al 3-lea capitol al lucrării — la idealul clasic latin al poeziei: *ut pictura poesis* (Horatiu), deci la unicul ei rol conceput în antichitate, de a evoca sensibil ca și pictura.

Studiul d-lui Licu Pop, în care se pune la contribuție cu mult discernământ întreaga bibliografie subiectului, până la ultimele lucrări apărute, fixează o imagine definitiv conștientă a acestei laturi din preocupările lui Maiorescu, peste concluziile căreia niciun cercetător serios nu va putea trece de acum înainte.

Ionel Neamtzu : Originea sociologică a artei

O concepție diametral opusă aceleia maioresciene în estetică, înfățișată în treacă în recenzia anterioară, adoptă, rămânând o serie de gânditori empiriști și pozitiviști, d-l Ionel Neamtzu în lucrarea D-sale despre originea artei. În complet acord cu gândirea materialistă și concepția deterministă, a unor sociologi și etnografi ca Bouglé, Guyau, Lalo sau Harn, d-l Neamtzu afirmă că: „Arta nu poate fi concepută decât în cadrul societății. Chiar dacă e un produs individual, ea intră totuși în patrimoniul comun al grupului social, fiind o expresie a acestuia, sau un element compensatoriu opus lui. Societatea zămislește arta și pe artist, în sensul că omul iese din grup, e supus influențelor grupului și se adresează, în produsele artistice, tot grupului, chiar dacă uneori pretinde că lucrează pentru el însuși. Este dela sine înțeles că, în astfel de împrejurări, nu poți face abstracție de societate, oricâteori vorbești de artă. Moda, influențele, regimurile politice, momentul istoric, își au de spus cuvântul lor în ambianța creației artistice. Și ar fi cu totul neștiințific să treci peste ele”.

Fără a nesocoti condițiile psihologice ale creației, d-l Neamtzu conține, întocmai ca Taine, opera de artă condiționată de rasă, mediu și moment, și socotește că cel mai util sfat care s'ar putea da artiștilor ar fi următoarea frază a criticului francez: „Deschideți larg ușile și ferestrele timpului și ale mediului vostru și arta va veni”.

Problema raporturilor dintre artă și societate nu este o problemă definitiv închisă. Poziția d-lui Neamtzu este însă categorică alături de pozitiviștii amintiți, adoptând, temperamental, acest fel de explicare a creației.

Lucrarea de o bogată informație, contrastează totuși cu alesele însușiri de stilist ale d-lui Neamtzu din opera sa literară. Vastitatea materialului bibliografic întrebunțat a

fost condensat în fraze scurte, în rezumări și citate numeroase, care estompează originalitatea de concepție, lăsând impresia unui repertoriu de păneri străine.

Aceeași imputare trebuie să i-o facem d-lui Neamțu și în ceea ce privește titlul lucrării „Originea sociologică a artei”, nu-i termenul propriu pentru ideea pe care vrea s'o exprime. Autorul s'a gândit la originea socială a artei, dar a fost atras de titlul lui Guyau: „L'art au point de vue sociologique”, sici perfect justificat.

Lucrarea d-lui Ionel Neamțu, imprimată în tipografia seminarului din Blaj, este o retipărire din revista „Cultura Creștină”. Menționăm acest lucru fiindcă o supărătoare lipsă de supraveghere a lăsat să se strecoare în text greșeli de tipar care denaturează sensul gândirii și dăunează mult unei serioase lucrări științifice. Pe lângă termeni ca: *tandrefe în loc de tendință*, *independență în loc de interdependență*, găsim greșeli chiar și în citarea titlurilor de lucrări străine sau în unele nume proprii.

Nu putem încheia această dare de seamă fără a stăruii însă asupra serioasei contribuții adusă de d-l Ionel Neamțu în cunoașterea, la noi, a acestor mult dezbătute probleme de sociologie și estetică.

Traian Marcu

Ion Vlasiu

Printre artiștii plastici ardeleni din generația mai tânără, cel mai cunoscut, unul dintre cei mai talentați și fără îndoială una dintre cele mai interesante figuri de artist este sculptorul, pictorul și scriitorul Ion Vlasiu.

Prin arta și chiar prin stilul său de viață, ne dovedește că instinctul artistic nu e un produs al culturii ci o necesitate naturală înăscută, atât la individul singular cât și la popoare.

Pe acest pînten drăcesc — care este instinctul artistic — el l-a simțit înainte de a învăța să citească, atunci când întâia oară a pus ochii pe „brîșca Moșului” din satul Ogra de pe Mureș, cum singur ne povestește în autobiografia sa intitulată „Am plecat din sat”. De atunci însă, forța acestui instinct l-a ajutat să treacă peste toate obstacolele ivite în calea realizării sale.

A trăit viața grea a copiilor din sat, dar nici în timpul celor mai ordinare și obositoare munci gândul său n'a părăsit acel vis nostalgic, intruchipat de „brîșca” Moșului, ce reprezenta pentru el un simbol al zămislirii formelor.

Spre deosebire de cei mai mulți artiști plastici români și mai ales ardeleni — cari au căutat să-și asigure mijloace de trai permanente, legându-și viața și timpul de câte-o catedră de desen sau vre-un post de desenator — Vlasiu a avut curajul să înfrunte mizeriile unei vieți trăite din expediente, fără vre-o sursă sigură de existență. A rămas liber, neobligat să asculte „teoriile” și morala unor „superiori”, adeseori cu vederi înguste, nici nu a fost supus umilinței de a i se constata capacitatea și valoarea strădaniilor sale prin câte-un proces-verbal, încheiat și iscălit de mulțori de oameni inferiori ca structură sufletească. N'a țoțeles să-și lase înăbușit instinctul creator prin anumite ordine și regulamente, numai de dragul unui salariu și-a păstrat libertatea de a-și alege singur oamenii de prețenție și societatea cărora sufletul său avea nevoie și a respinge fără menajamente pe cei cari îi întunecau inima.

În zilele grele ale începuturilor, când încă mulți puneau la îndoială talentul său, a avut norocul să câștige încrederea unor intelectuali cu suflet cald și înțelegător

(Printre aceștia amintesc în primul rând pe d-l V. Papilian, care a văzut dincolo de creștile de moment ale lui Vlasiu). Încurajarea lor a fost un netăgăduit stimulent și a contribuit real la înlocuirea îndoierilor din sufletul sculptorului de atunci, cu o încredere tot mai mare în puterile sale.

Astăzi Vlasiu este un învingător; ne-o dovedește cu lucrările sale recent expuse în sala Dalles din Capitală. În această expoziție am putut constata că talentul său nu se mărginește numai la stăpânirea dălții și înțelegerea volumelor, dar simte tot stăt de puternic și culoarea, stăpânind cu aceeași siguranță pensula

În sculptură, după multe frământări, mici incursiuni în diferite școli, cum și după studii serioase, a ajuns la deplină maturitate în înțelegerea și rezolvirea volumelor. Talentul său, în plină dezvoltare, dă acum, prin energice și bine simțite trăsături, o expresivitate puternică portrețelor, în special celor trei martiri: Horia, Cloșca și Crișan, cari sunt o veche preocupare a artistului.

În pictură, ultimele lucrări — în special cele cari ne reamintesc primitivismul icoanelor noastre — sunt lucrări concepute nu de acel inteligent și rafinat Ion Vlasiu, care a văzut la Paris pe Utrillo și Vlaminck, care a expus chiar alături de ei la „Galerie Contemporaine”, ci sunt emanate din prospețimea sufletească a lui Ionică Vlas, nepotul lui Moșu dela Ogra.

În toate manifestările acestea — pe cari le vom analiza mai pe larg în alt număr — Vlasiu este artistul legat de Ardeal, cu rădăcini adânc înfipte în solul Țării noastre, rădăcini puternice cari nu l-au lăsat să rătăcească în hotarele unei arte de esență străină, ci l-au făcut să se întoarcă mereu la cruda verdeață a văii Mureșului, cum și la România sever și neînduplecat în lupta ce o dă, de veacuri, cu nevoile și șorția lui.

C. Munteanu

Poetul Aurel Marin

ne trimite începutul unor „note de pe front”, în versuri, pe care-l publicăm în prezentul număr al Luceafărului.

Aurel Marin, un autentic poet, pe care îl ispitesc cele mai variate teme literare sau crâmpene de viață, este un ofițer de carieră. În această calitate, el a luat parte, frește, la campania de dezrobire a fraților din Basarabia și Bucovina de Nord, din vara anului trecut, înfruntând moartea cu virtute ostășească și cu inimă largă de Român. A fost chiar atât de aproape de făptura morții, încât i-a simțit duhul rece, înfiorător, și numai o întâmplare norocoasă — după cum se știe — l-a mântuit, aducându-l din nou printre noi. Versurile pe cari ni le trimite au, deci, în afară de calitatea lor artistică, și o necoastată valoare documentară, cuprinzând notația spontană a unor senzații simțite aievea, a unor sentimente produse de realitatea crudă a vieții de „pe zonă”.

În această însemnare mărunță nu încercăm să facem portretul scriitorului. De altfel opera sa poetică va fi analizată mai stăruitor în numărul viitor al revistei, într-o cronică prilejuită de ultimul său volum de versuri. Socolim, totuși, că nu putem lăsa nerelevată o altă preocupare a sa, care a luat în ultimul timp o amploare tot atât de mare ca aceea de versuitor. Vorbim de indolețnicirea de cronicar literar, pe care o profesează în coloanele unor ziare și reviste literare cu o dragoste și o pricepere dintre cele mai

remarcabile, fiind unul dintre cei mai stăruitori comentatori ai fenomenului literar românesc contemporan. În acest sens, Aurel Marin este și un animator al mișcării noastre literare de astăzi, pricepându-se deopotrivă să elogieze și să „critice”, după îndemnul onestității sale profesionale.

Olimpiu Boitoș

Revista Revistelor

Revista Fundațiilor Regale, an. IX, Nr. 3, Martie 1942.

Se deschide cu un foarte frumos poem al d-lui Lucian Blaga, *Întoarcere*, pe care îl transcriem în întregime:

*Lângă sat iată-mă iarăș,
prins cu umbrele tovarăș.*

*Regăsescu-mă pe dramul
începutului, străbunul.*

*Câte-s altfel — omul, leatul!
Neschimbat e numai satul,*

*dup'atâși Prieri și toamne
neschimbat ca Tine, Doamne.*

*Aur scatură alinul.
Fluter zice Cade tamul*

*Greerii părinților
mulcom cântă, mulcom mor.*

*Cu aroma-i ca veninul
amintește-mi-se-arinul.*

*Mult mă muștră frunza 'ngustă,
Vântul lacrima mi-o gustă*

D. Gh. I. Brătianu înseamnă cuvinte juste despre atacul din 30 August 1877 asupra Plevnei, în care „*n'au biruit poote armatele aliate în fața apărării îndărătnice a Turcilor din meterezele Plevnei, dar a învins pentru totdeauna conștiința vitejeții și a independenței românești*”.

În restul numărului, interesante *Mărturisiri* ale lui Cincinat Pavelescu, bogate cronici și note.

Pașini literare (an. VIII, nr. 9—12) ne aduce o bună nuvelă a lui Ion Debu — *Ne mutăm* — în care a surprins deosebirea de fire a Românilor și a Ungurilor după jocurile preferate ale copiilor și, mai ales, după felul diferit în care același joc este conceput de unii și de alții.

D. Gh. Pavelescu ne dă un substanțial studiu despre „Cântec și descântec. Din poezii, transcriem „*Gturi*” de Ion Țigăra:

*Vin mamele cu gând de răzbunare,
Să clatine cu jalba lor domăia
Cu pumn tiran ce-o ține 'n șapte uliți
De când l-a biruit pe Irimia.*

*Mă 'ntanoc, căci e iarăși groavă pâra
Și crunt îl chem în ceas de judecată:
— E drept c'ai spart tăblița lui Lisandru?
Cu ochii 'n ochii mei: — Am spart-o, tată!*

*Și'n glasul fără tremur nu-i căință,
Nici strop de leamă-ori urmă de rușine.
Stă'n față Statu-Palmă, lumânare
Cu flacăra obrazului spre mine.*

— *Și mâne praf îi fac tăblița nouă,
(Un tremur scurt, a ciudă 'n colțul gurii)
De-mi face chipu'n haină ungurească
Și-mi scrie dedesupt poreclă: Giuri!*

Însemnările pe marginea cărților susținute de Teodor Murășanu, Aurel Marin și Ion I. Russu.

Cuget Moldovenesc, an. XI, nr. 1—3, Ianuarie-Martie 1942. — Cu numărul de față, *Cuget Moldovenesc* intră într'al unsprezecelea an. Este, pentru o revistă de provincie, o vârstă care, tragic dar adevărat, impune. Impune mai ales prin multa străduință și jertfă pe care o prelinde pentru a se menține și a-și croi, așa cum a făcut această revistă, în publicistica vremii, un vad care îi este astăzi unanim recunoscut. Apărută la început în format quarto, cu opt pagini și imprimată la Bălți, într'o tipografie subterană, umedă, ea a crescut an de an, ajungând acum să apară cu un număr de 160 de pagini.

E mărturisit în primele pagini ale acestei reviste unul din principiile ei conducătoare, pe care nu ne putem reține să-l reliefașm: acela de a da în paginile ei prioritate energiilor creatoare locale, moldovene și basarabene, — natural fără excluderea categorică a celor de pe alte meleaguri. Este o idee care trebuie aplicată cât mai larg. Nu numai un spirit de emulație între provincii, ci și stabilirea și intensificarea unor atmosfere spirituale specifice diferitelor regiuni, apropiate de aceea a poporului. Și de aici creația într'o mai strânsă legătură cu spiritul poporului.

Viața Ilustrată, an. IX, nr. 1, Martie 1942. — După o tăcere destul de îndelungată — și de semnificativă — singura dintre revistele românești care a rămas în Transilvania de Nord și-a reluat apariția. Când vitregiile vremeliceii stăpâniri, sub furcile caudine ale căreia e nevoită să treacă fiecare număr, au forțat-o — sunt câteva luni de-atunci — să-și încealeze apariția, toți cei cari au cunoscut-o au avut, aici, o amară strângere de inimă. De aceea reluarea apariției regulate — ea care ne învățase timp de opt ani cu o regularitate model — este, pentru noi, un prilej de nespūsă bucurie.

Se simte lipsa unora din condeiele vechi, dar această lipsă e suplinită în bună parte de tineret, care, sub o bună îndrumare și selecționare a materialului, face ca publicația să se mențină încă la nivelul bunelor reviste dela noi. Din vechii colaboratori nu mai găsim decât pe pâr. prot. Ion Goron, L. G. Munteanu, Dinu Pajură, Dr. E. Nicoară și Emil Zegresnu. Apoi nume mai recente pentru paginile acestei reviste: Iosif Morușan, Augustin Corbu, Eugenia Adam, C. Mureșanu, Valentin Rauss, Ștefan Baciu, etc. completează acest număr al revistei, pe care, ca toate veștile de dincolo, o așteptăm lunar cu dor și neliniște!

I. V. Spiridon

Bibliografie

- Virgil Biron. *Crucile de piatră de pe Valea Cărasului*. Timișoara, 1941.
Institutul Social Banat-Crișana.
- Gh. Atanasiu. *Moara Roșie*. Roman. Editura „Cugetarea”, Georgescu-Delafraș.
- Ion Stoia Udrea. *Ghidul orașului Timișoara*. Editura Institutului Cultural de Vest, 1941.
- Al. Busuioceanu. *Ethos*. Cugetarea — Georgescu-Delafraș, București.
- Emilian Vasilescu. *Apologeți creștini*. Români și străini. „Cugetarea” — Georgescu-Delafraș, București.
- Toma Cocișiu, *Școala viitorului*. Contribuții practice. Blaj, 1941, Tipografia Seminarului.
- Aurel Tudor. *Toamnă Bucovineană*. Poeme. Editura ziarului „Bucovina”. Cernăuți, 1942.
- Ion Șugariu. *Paradisul pelerinării*. Colecția „Meșterul Manole”.
- Petre Stati. *Interpretări din lirica latină*. Ediția II. Colecția „Cuget Moldovenesc”, Iași, 1942.
- Marcel Romanescu. *Efigii latine*. Cartea Românească, București, 1941.
- Sever Stoica. *Legiuirea rasistă a celui de al treilea Reich*. București, 1942, „Ștampa Română”.
- Iosif Bâtiu. *Închinare învățătorilor eroi*. Tip. „Doina” Beiuș, 1942.
- Gh. Dem. Andreescu. *Iliada lui Homer repovestită tineretului*, Ed. II. Tip. Furnica, București.
- Idem. *Odiseea lui Homer repovestită tineretului*. Tip. Furnica, București.
- Școala Românească. București. Nr. 7—8 (Ianuarie-Februarie 1942)
- Vremea. București. Anul XIV, Nr. 639—643 (1—29 Martie 1942).
- Timpu Transilvaniei. Arad. Anul VI, Nr. 101—102 (1 Martie 1942).
- Revista Fundațiilor Regale. București. Anul IX, Nr. 3 (Martie 1942).
- Viața Ilustrată. Cluj. Anul IX, Nr. 1 (Martie 1942).
- Cuget Moldovenesc. Iași. Anul XI, Nr. 1—3 (Ianuarie-Martie 1942).
- Gazeta Cărților. București. Anul IX, Nr. 5—6, 7—8 (Dec. 1941—Febr. 1942).
- Revista Bucovinei. Cernăuți. Anul I, Nr. 3 (Martie 1942).
- Pagini Literare. Turda. Anul VIII, Nr. 9—12.
- Societatea de Măine. București. Anul 19, Nr. 1—2 (Ian.-Febr. 1942).
- Gândirea. București. Anul XXI, Nr. 3 (Martie 1942).

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL II, Nr. 4.

Aprilie 1942.

SUMARUL

Petre Bucșa : La Ocoliş in făgădău (versuri)	Pag. 121
Victor Papilian : Istorie de bal mascat și faptul istoric	" 122
Aurel Marin : Note de pe front (proză rimată)	" 125
Nicolae Albu : Piciorul (nuvelă)	" 128
Dimitrie Danciu : Oaspeți necunoscuți. — Vânt zălud. — Nedumerire (poeme)	" 134
Mihai Cefină : Chemări . . . (nuvelă)	" 136
D. Loghin : Reverii (versuri)	" 140
Ion Oana : Doi dispăruți : Edmond Haraucourt și Tristan Derème	" 141

TEXTE ȘI SCRISORI

Horia Petra-Petrescu : Câțiva poeți germani, cântăreți ai muncii(II)	" 144
--	-------

GÂND ȘI FAPTĂ

Olimpiu Boitoș : Educație și artă	" 146
---	-------

CRONICI

Costin I. Murgescu : Două scriitoare : Henriette Yvone Stahl și Madelaine Andronescu	" 148
P. Drăghici : Ion Agârbiceanu : Domnișoara Ana	" 151
Mihai Nanu : Revista „Studii Literare”	" 153
Dorin Sperantia : „Recital de pian” de Sandu Tzigara-Samurcaș, sau, despre traducerile Muzicii în Poezie	" 155

INSEMĂRI ȘI RECENZII

Licu Pop : Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu ; Ionel Neamtzu : Originea sociologică a artei (Traian Marcu); Ion Vlasiu (C. Munteanu); Poetul Aurel Marin (Olimpiu Boitoș); Revista Revistelor (I. V. Spiridon).
--

SUPLIMENT ARTISTIC

Ion Vlasiu : Moșu.
